Filozofická fakulta

Univerzity Karlovy v Praze

Bakalářská práce

Rakouská emigrace v Československu 1934 - 1939

Vypracoval: Jiří Rys (Historie – evropská studia)

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Vojtěchovský, Ph.D.

Místo a rok odevzdání: Praha 2016

Prohlášení

Rakouská emigrace v Československu 1934 – 1939

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci s názvem „Rakouská emigrace v Československu 1934 – 1939“.
vypracoval samostatně s použitím úplného výčtu citací informačních pramenů uvedených v seznamu, který je součástí této práce.

V Praze dne:

Jiří Rys

Tímto bych rád poděkoval PhDr. Ondřeji Vojtěchovskému, Ph.D., za velmi obrovskou trpělivost při vedení práce a velké pochopení. Chci také velmi poděkovat Karlu Kolářovi a Veronice Šulcové. Oni ví. Poděkování patří také vedoucímu Archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky Mgr. et Bc. Petru Dvořáčkovi a také Gerhardu Kainovi za rychlé odeslání jedné velmi potřebné knihy. Dále potom děkuji Martinu Hájkovi, Janu Kořistovi a pracovníkům Knihovny Bohumíra Šmerala. V neposlední řadě bych chtěl také poděkovat mým kolegům z Historického kabinetu a rodině.

Anotace

Bakalářská práce "Rakouská emigrace v Československu 1934 – 1939" se zaměří na působení rakouské emigrace v Československu, zejména na levicové činitele politických stran (sociálně demokratické a komunistické). Bude zkoumat československou imigrační politiku vůči nim, jejich činnost, organizační základnu, životní podmínky, záměry do budoucna a případně i spory s přihlédnutím nálad domácího obyvatelstva, zde zejména z řad umělců a politických stran či zájmových sdružení.

Zkoumány budou materiály z Policejního ředitelství v Brně, dokumenty Ministerstva zahraničí a v neposlední řadě i záznamy četnických stanic, které dozorovaly tyto imigranty ve svých obvodech. Jako pramen bude využita také memoárová literatura.

Abstrakt

Bakalářská práce analyzuje působení rakouské emigrace v Československu v letech 1934 – 1939. Zkoumá jejich činnost a sleduje jejich pobyt. Snaží se ale také nastínit náladu československé veřejnosti a postoj československých oficiálních míst.

Klíčová slova: Otto Bauer, sociální demokracie, Sociálně demokratická dělnická strana (SDAP), Zahraniční kancelář rakouských sociálních demokratů (ALÖS), Ochranný svaz, Rakousko, emigrace.

Abstract

The thesis analyzes the effect of the Austrian emigration in Czechoslovakia between 1934 and 1939. It examines their activity and monitors their stay. But it tries to outline the Czechoslovak public mood and attitude of the Czechoslovak official authorities.

Keywords: Otto Bauer, Social Democracy, Social Democratic Labour Party (SDAP), Foreign Office of Austrian Social Democrats (ALÖS), Julius Deutsch, Schutzbund, Austria, emigration

Obsah

1.Úvod.....7
2. **Rakouská první republika** 12
2.1. Od založení republiky 12
2.2. Červencové boje, poslední roky rakouské demokracie.....14
3.**Únorové boje a jejich ohlas v Československu** 20
3.1.Únorové boje.....20
3.2. Československé Národní shromáždění 23
3.3. Ohlas v československé veřejnosti.....28
4.Výklad únorových událostí v publikacích 30
4.1.Sociálně demokratická argumentace.....30
4.2.Komunistická argumentace.....32
5. Rakušané v ČSR.....36
5.1. Schutzbündleři.....36
5.2. ALÖS 42
5.3. Richard Bernaschek a Oskar Kokoschka 44
5.4. Epilog 46
6. Závěr 48
Literatura 50

1.Úvod

Tato problematika byla v minulých dobách reflektována a byla jí věnována poměrně dostatečná, byť ne zcela úplná a ucelená pozornost, která by vyústila v nějaké větším a ucelenějším díle. Navíc bylo vždy věnováno daleko větší soustředění německé emigraci než emigraci z Rakouska. V leckterých případech je tato emigrace v publikacích dána dohromady s tím, že pojednání o rakouských emigrantech tvoří jen malou část výkladu.

V roce 1956 byla napsána první vysokoškolská závěrečná práce na toto téma a to Jindrou Únarovou pod názvem *„K otázce únorového boje rakouského proletariátu v roce 1934*“. Výsledky tohoto bádání posléze publikovala ve sborníku *„Brno včera a dnes*“. Poté vzniklo hned několik studií. Vladimír Voldán napsal článek do Sborníku Matice moravské[1] s názvem *„Pomoc KSČ rakouskému proletariátu v roce 1934*“. V roce 1975 to pak byla studie *„Boj rakouského proletariátu v roce 1934 a jeho ohlas v dělnickém hnutí v českých zemích (Podpora bojovníků z barikád na Moravě)*“ od Bedřicha Čerešňáka, která byla publikována ve Sborníku prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity „*Studia Minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis*“.

Po listopadu 1989 je tato problematika stranou zájmu. V roce 1999 vznikla na brněnské Masarykově univerzitě diplomová práce Filipa Krčmy s názvem „*Rakouská emigrace dělníků v Brně*“, která se ale omezila jen na toto město.

Tato situace se začala velmi výrazně měnit od roku 2008. Vychází totiž kniha Kateřiny Čapkové a Michala Frankla „*Nejisté útočiště. Československo a uprchlíci před nacismem 1933-1938.*“ Ač je práce primárně zaměřená spíše na německou emigraci tak je zde pojednáno i o emigraci rakouské.

O rok později se uskutečnila výstava *„Rakousko. Česká republika. Rozdělení – odloučení – spojení“*. Ta se konala na třech místech. V Rakousku to byla města Horn a Raabs an der Thaya, v České republice potom město Telč. Výstava se uskutečnila pod záštitou Kraje Vysočina a spolkové země Dolní Rakousko a k této příležitosti vznikl sborník, jenž plnil i funkci katalogu. Publikace pojednává o česko-rakouských vztazích v minulosti a jeden článek je zde věnován působení Zahraniční kanceláře rakouských socialistů v Brně.

Ze stejného roku je to potom magisterská práce Vojtěcha Stixe s názvem „*Rakouská emigrace v Brně 1934*“, která se chce ale dle autorových slov soustředit i na jiné oblasti než na samotné Brno. Byť je práce poměrně dobře zpracovaná, nelze se nepozastavit zejména nad

[1] r.81, 1962.

tvrzením, že celková statistika uprchlých Rakušanů neexistovala nebo se nedochovala. Přesný počet uvádí ve svých článcích jak Bohumil Čerešňák tak i Jindra Únarová s příslušným odkazem na prameny. Shodou okolností na tentýž fond, který Stix zkoumal. Nabízí se tudíž otázka, proč tyto články a i s odkazy, byť samozřejmě s potřebným odstupem, nevyužil. A to se týká i pramenů jiných. Jen okrajově je zde zachyceno působení KSČ a komunistická interpretace únorových událostí. Poněvadž komunisté byli v této záležitosti velmi horliví, tzv. upozorňovali na „zrádcovství“ sociálně demokratické strany se snahou postavit sesterskou stranu do příznivého světla a uprchlé rakouské emigranty získat na svoji stranu, je chybou na jejich činnost v této době více nepoukazovat. Velmi pohnuté osudy jednoho z vyšších důstojníků Schutzbundu Richarda Bernascheka nejsou zaznamenány vůbec.

Ve stejném roce byla obhájena na Univerzitě Palackého v Olomouci doktorská práce Davida Krafta na téma „*Exil z Rakouska a vztahy k Československu 1934 - 1945*“, která se zabývá též i dalším působením rakouských emigrantů např. ve Francii či v dalších zemích. Povaha práce je ale taková, že se soustřeďuje takřka výhradně na záležitosti rakouského exilu s malým množstvím reakcí československého prostředí co se týče „politických“ uprchlíků.

Stěžejní prací pro zkoumání rakouské emigrace v Československu je kniha „*Opfer verloner Zeiten. Die Geschichte der Schutzbund – Emigration 1934*“ od Karla Stadlera, k níž napsal předmluvu rakouský spolkový kancléř Bruno Kreisky. Spolu s Inezem Kykalem se poté podílel i na sepsání osudu významného schutzbündlera Richarda Bernascheka pod názvem „*Richard Bernaschek. Odyssee eines Rebellen*“, která popisuje vskutku podivuhodnou cestu tohoto sociálně demokratického funkcionáře.

Dále potom jsou k dispozici už jen články ve sbornících leckdy bilingvního charakteru. Nějaké dílo zaměřené zcela jen podrobně na rakouskou emigraci v Československu chybí. Daleko větší pozornost je totiž z rakouské strany věnována působení ilegálních Revolučních socialistů nebo pobytu schutzbündlerů již ale v Sovětském svazu. Důvodem pro tuto skutečnost může hrát zejména jazyková bariéra pro bádání v českých archivech.

V práci se také pracuje s odbornou literaturou v českém a i německém jazyce, jenž je zaměřena na období rakouské první republiky. V češtině je to zejména kapitola v Dějinách Rakouska od Václava Vebera a také rozbor existence rakouského státu v letech 1918 – 1938 a zániku jeho demokracie od Martina Jeřábka s názvem „*Konec demokracie v Rakousku, 1932 – 1938: Politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie*“, v německém jazyce potom kniha „*Der Staat, den keiner wollte*“ od Hellmuta Andicse a od Klause Berchtolda první díl „*Verfassunggeschichte der Republik Österreich 1918-1933*“.

Vůdcové rakouské sociální demokracie psali v exilu své paměti únorových událostí, kde popsali své úsilí se i přes obrovské těžkosti kladené jim ze strany křesťanských sociálů se dohodnout na spolupráci. O tomto pojednává brožura dr. Otto Bauera s názvem *„Der Aufstand der österreischischer Arbeiter: Seine Ursachen und seine Wirkungen*“, jenž byla napsána po Bauerově útěku do Bratislavy dne 19. února 1934 a následně vydána v pražském nakladatelství německé sociální demokracie (DSAP). Dále potom též i popis událostí od Julia Deutsche s názvem *„Občanská válka v Rakousku*“.

Čeští komunisté si v roce 1934 dali záležet na vykreslení rakouských poměrů, jenž vedly od demokracie až k ustavení stavovského státu a hlavně na poukázání zbabělosti a možná i vědomé nerozhodnosti a nečinnosti vůdců rakouské sociální demokracie. Za tímto účelem byly i přeloženy a vytištěny brožury, které onu zbabělost rakouské sociální demokracie mělo dokumentovat.

Do studovaných pramenů jsem také zařadil brožuru vydanou nákladem senátora za KSČ Františka Nedvěda, která obsahuje články dvou autorů a jedno prohlášení a líčí samotný průběh povstání a nešetří sžíravou kritikou rakouskou sociální demokracii i vrcholných funkcionářů Socialistické dělnické internacionály.

Využit je také protokol ze sjezdu československé sociální demokracie v Rakousku. Tento sjezd se uskutečnil v roce 1931 a může naznačit názorové rozpoložení členů této strany na sklonku rakouské demokracie.

Významnou a velmi užitečnou pomůckou je v tomto online archiv novin a časopisů (Historische österreichische Zeitungen und Zeitschriften) Rakouské státní knihovny, který je daleko uživatelsky přívětivější než systém Kramerius z Národní knihovny České republiky. Lze na něm nalézt i noviny „Arbeiter-Zeitung“, vydávané ALÖSEM v Brně a i množství jiných periodik, vycházejích v Rakousku.

Pravděpodobně vůbec poprvé jsou využity archivní materiály Archivu Poslanecké sněmovny ze zasedání jejího zahraničního výboru a i téhož výboru, tentokrát ovšem Senátu. I tyto archiválie jsou umístěny ve sněmovním archivu.

V anotaci práce jsem napsal, že *„zkoumány budou materiály z Policejního ředitelství v Brně, dokumenty Ministerstva zahraničí a v neposlední řadě i záznamy četnických stanic, které dozorovaly tyto imigranty ve svých obvodech*.“ Tento přístup byl mé z mé strany zvolen v době výběru samotného tematu a při bližším zkoumání se nakonec toto případné bádání ukázalo velmi nad rámec toho, čím by bakalářská práce měla být. Dokumenty ministerstva zahraničí mohou alespoň zčásti nahradit stenografické protokoly z jednání zahraničních výborů obou komor Národního shromáždění. Zde je vyjeveno jak vládní stanovisko ohledně

únorových událostí v Rakousku tak i opozice.

Práce „Rakouská emigrace v Československu 1934 – 1939“ tedy v sobě spojuje vysvětlení zániku demokracie v Rakousku a následnou působnost rakouských emigrantů v Československu, zejména sociálně demokratických funkcionářů a i řadových příslušníků Schuzbundu, ozbrojené složky této levicové strany, kteří mnohdy hledali svoji existenci jinde nebo se posléze do Rakouska vrátili.

Pro českého čtenáře jsou okolnosti zániku rakouské parlamentní demokracie s volnou soutěží politických stran a sdružení ve svobodných volbách méně známou záležitostí. I proto první kapitola soustředí na velmi stručný nástin vzniku a fungování rakouské první politiky a sociální demokracie v ní.

Část druhá se zaměřuje již na únorové boje, jenž byly byť veskrze spontánní, nicméně větší střetnutí jako takové bylo už dlouho očekáváno a to i při mnohých událostech v minulosti. Je zde naznačen průběh bojů a útěk mnohých bojujících schutzbündlerů do Československa. Nedílnou součástí této kapitoly jsou i bezprostřední reakce československého tisku, veskrze v majetku politických stran, a také rozprava v obou komorách Národního shromáždění, tzn. jak v Poslanecké sněmovně tak i v Senátu a v jejich zahraničních výborech.

Část čtvrtá se soustřeďuje zejména na hodnotící publicistiku vzniknuvší v únorových dnech roku 1934 nebo krátce po nich. Uprchlí vůdcové sociálně demokratické strany měli tendenci se bránit z různých nařčení a obhajovat své kroky. Komunisté měli situaci velmi lehkou. Mohli takřka volně kritizovat sociální demokracie za zcela zpackané ozbrojené povstání a za jejich smířlivé a nerozhodné kroky směrem ke vládě v minulých letech. Jednou věcí, kterou ale museli vysvětlovat oni, byla ta skutečnost, že rakouská komunistická strana byla i po více než 15 letech stále velmi málo početná a do událostí tak nemohla svým vlivem zasáhnout a musela tak participovat na akcích pod vedením sociálních demokratů. Zkoumán je také vybraný československý tisk.

Část pátá se už zabývá samotným pobytem rakouských emigrantů v Československu. Sleduje také akce na ukázání solidarity s bojujícími a posléze i na podporu uprchlíků. Ukazuje na velkou naději, která se objevila v podobě nabídky azylu v Sovětském svazu. Při silné komunistické agitaci řada schutzbündlerů přecházela do komunistického tábora, což způsobovalo vypovídání dotyčných z táborů i pár dnů před odjezdem transportu, který je měl do nové země odvézt. U některých odjíždějících jsou uvedeny i jejich další osudy. V Sovětském svazu je ale mnohdy čekala obvinění z proněmecké špionáže. Někteří byli rovnou zastřeleni, další předáni Gestapu.

Tato práce, byť bakalářská, má tak za úkol nastínit atmosféru, za které rakouští bojující utíkali do Československa a za které se potom pokoušeli nějakým způsobem hledat, co dál.

2. Rakouská první republika

2.1. Od založení republiky

Stát, jenž nikdo nechtěl. Republika bez republikánů. Takto přesně se dá označit rakouská první republika. Jaksi charakteristické je pro ni to, že během její existence od listopadu 1918 do začátku února 1934 zemřelo 217 lidí a 642 lidí utrpělo těžká zranění díky násilí mezi znepřátelenými politickými tábory. Spolkový kancléř Seipel se dokonce v roce 1924 stal terčem neúspěšného atentátu.[2] Polovojenské organizace byly navíc součástí každodenní reality. Tato republika byla v tomto vskutku jakýmsi unikátem mezi demokratickými státy.

V dubnu 1931 je tato realita zmíněna i na VI. sjezdu Československé sociální demokracie v Rakousku. Poslanec dolnorakouského zemského sněmu Alois Vavroušek si stěžuje, že „*bude tomu brzy 13 roků, co tento stát, a sice ne z vůle svého obyvatelstva, ale dokonce proti jeho vůli, stal se samostatným státem. Ale této suverenity dovede si v Rakousku málo kdo vážit. To, co se u nás dělá, je čitá negace tohoto státu. Všichni bez rozdílu si prostě jeho existence nepřejí a nejraději by byli, aby v nějaké formě, ať již z jakékoliv, splynul s některým ze svých sousedů. A tak vidíme, že vedle stálé propagandy pro „Anschluss an Deutschland“ vyplynou co chvíli na povrch nějaké jiné snahy a nové plány. Jednou je to úsilí o utvoření nějakého nového Rakouska – Uherska, i když jen třeba v kapesním formátě, a byli jsme svědky různých námluv u maďarských grófů, četli jsme o cestách do Budapešti, za Zitou do Bruselu, a slyšeli o různých vyjednáváních v tomto směru*“.[3]

Rakouští politici opravdu nejprve chtěli uskutečnit spojení s Německem a od února 1919 dokonce i probíhala jednání v tomto duchu. Nakonec ale podpis mírové smlouvy z 10. září 1919 v St. Germain-en-Laye tento záměr zcela znemožnil. Rakousko se tak dostalo do situace, kdy vskutku muselo být samostatné a hledat navíc svoji úplně novou identitu jako poměrně územně malá středoevropská republika po zaniklé monarchii, která v minulosti mnohdy velmi významně promlouvala do dění na evropském kontinentu. Nový stát ztrátu svého postavení nesl velmi těžce a proto se v prvních měsících své existence snažil získat nějakou formou zpět alespoň hospodářskou hegemonii (když už ne politickou) nad nově vzešlými státy z Rakousko – Uherska.[4] Tyto snahy byly ze strany států nicméně zcela

[2] VEBER, Dějiny Rakouska, str. 486.
[3] Protokol VI. sjezdu Československé sociální demokracie v Rakousku, s. 51.
[4] Tuto tendenci uvádí Zdeněk Fierlinger ve svých pamětech Ve službách ČSR, díl 1, str. 29.

odmítnuty.

Politický systém rakouské první republiky ovládly dvě velké politické strany. Sociální demokracie neboli *Sozialdemokratische Arbeiterpartei Österreichs* vznikla v roce 1874 po svém sjezdu v Neudörflu. Stálejší podobu získala ale až po svém sjezdu v Hainfeldu na přelomu let 1889/1889. *Christlichsozial Partei* (Křesťansko–sociální strana) vznikla v roce 1893 a jejím zakladatelem byl vlivný starosta Vídně Carl Lueger. Už ale před dvěma lety po volbách do říšské rady se 18 poslanců rozhodlo vytvořit poslanecký klub jménem „*Freie Vereinigung für wirtschaftliche Reform auf christlicher Grundlage*“[5], který byl posléze základem pro tuto novou stranu.

První volby konané v únoru 1919 vyhrála sociální demokracie pod vedením Karla Rennera, nicméně byla nucena vytvořit koaliční vládu s křesťanskými sociály. Kancléřem se stal Renner, ministrem války Julius Deutsch, ministrem zahraničních věcí de facto zakladatel strany Victor Adler[6] a budoucí starosta Vídně Karl Seitz prozatímní hlavou státu. Vznikla takzvaná velká koalice,[7] poněvadž křesťanství sociálové měli jen o tři mandáty méně. Tehdy také v těchto volbách česká menšina získala svůj vůbec největší vliv v celém Rakousku. Do dolnorakouského zemského sněmu se dostali tři zástupci (Dvořák, Machát, Klimeš),[8] osm jich zvoleno do vídeňské městské rady a v desátém vídeňském okrese začal úřadovat dokonce i český místostarosta.[9] I když se vinou špatné rakouské hospodářské situace počet Čechů v této zemi tenčil, přesto se jí podařilo získat mandát v Národní radě skrz samostatnou a spojenou kandidátní listinu českých stran, jenž obdržela dohromady celkem 2,3 %, tj. 67 514 hlasů.[10] Poslancem se stal redaktor Dělnických listů František Dvořák.[11]

Další volby, jenž se konaly dne 17. října 1920 už *Christlichsozial Partei* vyhrála a získala i post spolkového kancléře, jenž v jejích rukou zůstal až do roku 1934, kdy se strana včlenila do *Väterlandische Front* (Vlastenecké fronty) a začal být vytvářen stát tzv. stavovského typu. Česká kandidátka v těchto volbách získala tentokrát jen 37 814 hlasů a mandát nezískala.[12]

Sozialdemokratische Arbeiterpartei Österreichs se ale i přes vítězství křesťanských

---

[5] Innsbrucker Nachrichten, 11.5.1891, s.2., dostupné zde: http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=ibn&datum=18910511&seite=2&zoom=53, přístupné ke dni 21.4.2016
[6] Po jeho brzké smrti ho v této funkci nahradil Otto Bauer.
[7] Obecně tak nazýváno spojenectví dvou zcela jasně nejsilnějších stran.
[8] SOUKUP, František A. Česká menšina v Rakousku, s. 96.
[9] MACHÁT Antonín, Naši ve Vídni, s. 226.
[10] přístupné zde: https://web.archive.org/web/20120227160449/http://www.wahlen.cc/downloads/wahlen/A/NR/Nationalratswahl_Hauptergebnisse_1919-1930.pdf, přístupné ke dni 21.4.2016
[11] SOUKUP, František A., c.d., s. 96.
[12] SOUKUP, František A., c.d., s. 97.

sociálů stala velmi silnou opoziční stranou, jejíž volební zisky se vždy pohybovaly okolo čtyřicetiprocentní hranice. Zaujala tak v politickém systému velmi silné postavení.

Na taktiku v této pozici ale panovaly dva odlišné názory. První proud reprezentovaný Karlem Rennerem, usiloval o spolupráci zejména s křesťanskými sociály, což se prosadilo zejména v zemských vládách. Taktika strany dle jejího vůdce Otty Bauera byla ale ta, že v rozmezí několika let získají nadpoloviční většinu a možnost tak zcela samostatně vládnout. Tato myšlenka byla ve Vídni realitou. Sociální demokracie ve všech komunálních volbách (1919, 1923, 1927, 1932) získala nadpoloviční většinu hlasů při velmi vysoké volební účasti a byly zde proto naděje získání takovéto dominance i jinde.

Vídeň je velmi specifickým místem jak pro Rakousko tak i pro rakouskou sociální demokracii samotnou. Ihned po komunálních volbách v roce 1919 se totiž zde moci chopili sociální demokraté, kteří na radnici zůstali až do svého sesazení a to nikoliv ovšem volbami, ale vládním nařízením.

Prvním poválečným starostou Vídně se stal Jakob Reumann, jenž stabilizoval městské finance a položil základy programu výstavby sociálních bytů. Dalšími hlavními osobnostmi vídeňských socialistů byli starosta a v minulosti i první spolkový prezident Karl Seitz, radní pro finance Hugo Breitner a lékař Julius Tandler, jenž se nejvíce zasadil o program bytové výstavby. Celkově bylo postaveno 43 000 bytů za vlády sociálních demokratů.[13] Ty vznikly v rámci obrovských obytných bloků, jako byly např. Goethe-Hof, Karl-Marx Hof, George-Washington Hof, Reimann-Hof a Indiannerhof.

Republikanischer Schutzbund vznikl jako militantní organizace sociálně demokratické strany v dubnu 1923[14] jako odpověď na heimwehrské svazky.

Další volby v roce 1927 opět vyhrála *Christlichsozial Partei*, ale musela se spojit s Velkoněmci a se sdružením bohatších zemědělců Landbundem.

2.2. Červencové boje, poslední roky rakouské demokracie

Dne 30. ledna se v Schattendorfu, obci v Burgenlandu poblíž hranic s Maďarskem konala slavnost Schutzbundu. Na průvod bylo vystřeleno a byl zabit nezaměstnaný Matthias Csmarits a devítiletý Josef Grössing. Dne 14. července porota rozhodnutím devět ku třem osvobodila střelce, u nichž konstatovala, že jednali v sebeobraně.[15] Několik závodů vyhlásilo

[13] Dělnická osvěta, roč. 1934, str. 38.
[14] REISBERG Arnold: Februar 1934, str. 114.
[15] VEBER, Václav et al., Dějiny Rakouska, str. 488.

následující den stávku a do ulic vyšlo odhadem 200 000 protestujích. Sociální demokraté povolali svůj Schutzbund, ale spíše na uklidnění davu. Justiční palác a redakce listu Reichspost ale byly přesto vypáleny.

Celková bilance večera dne 15. července 1927 byla 84 mrtvých a přes 500 zraněných. Čtyři mrtví z toho byli policisté.[16] Během těchto událostí pobýval v Rakousku i dokonce předseda berlínské KPD Wilhelm Pieck, jenž byl 16. července 1927 byl zatčen a posléze i následně vyhoštěn.[17]

Československo a Maďarsko kvůli tomuto incidentu dokonceaktivizovalo svá vojska na hranicích.[18]

Po těchto bouřlivých dnech se Schutzbund po své V. říšské konferenci ve Vídni ve dnech 15. – 16. října výrazně zmilitarizoval a plně podřídil stranickému vedení. Už nikdy se neměl tento ozbrojený útvar spontánně projevit.[19] Následovalo také zpřísnění pro výběr. Příslušníkem se mohl stát jen člen SDAP a to až po dvouletém členství.[20]

Velkou potíž znamenal pád banky Österreichische Creditantsalt, protože rakouský stát za ni ručil. Státní rozpočet byl tak zatížen navíc o jednu miliardu šilinků.[21]

Na začátku podzimu roku 1931 byl dokonce i proveden pokus o ozbrojený převrat, tzv. Pfrimerův puč. Právník Walter Pfrimer, jemuž podléhal Heimwehr ve Štýrsku, se nedávno stal i celostátním vedoucím této ozbrojené formace a to po knížeti Starhembergovi. Datum bylo smluveno koncem srpna a jako den úderu byla stanovena neděla 13. září. Začalo zatýkání a obsazování důležitých budov. Nicméně zemští vedoucí tohoto svazku se povstání odmítli účastnit a Pfrimer musel následně z Rakouska utéct. Pro další vývoj bylo nesmírně důležité, že i přes tuto událost Heimwehr vyšel z této situace takřka nepošramocen a udržel si své postavení a také kupodivu i výzbroj.[22]

Velký ohlas také vzbudila encyklika papeže Pia XI. Quadresimo anno[23], v níž vyzval k překonání třídní společnosti, potření socialismu a zavedení stavovského systému. Na katolické Rakousko měla velmi výrazný vliv. O tom, kam bude „nové“ Rakousko směřovat, nemělo být pochyb. Už totiž po dvou letech a to 5. června 1933 kardinál Pacelli a rakouský spolkový kancléř Dollfuss, jenž byl doprovázen svým ministrem spravedlnosti

[16] ANDICS, Hellmut, c.d., s.145.
[17] REISBERG, Arnold, Februar 1934: Hintergründe und Folgen, s. 127.
[18] ANDICS Hellmut. c.d., s. 145.
[19] BERCHTOLD Klaus: Verfassunggeschichte der Republik Österreich, Band 1: 1918 – 1933, str. 474.
[20] REISBERG Arnold, Februar 1934., c.d., s. 126.
[21] JEŘÁBEK Martin, Konec demokracie v Rakousku, s. 63.
[22] VEBER, Václav et al., c.d., s. 511 – 512.
[23] česky Čtyřicátého roku, k 40. výročí vydání encykliky Rerum novarum

Schusschniggem, uzavřeli s církevním státem konkordát.[24]

Článek Bohumila Čerešňáka, jenž vyšel v roce 1975 ve Sborníku prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity uvádí několik čísel o tehdejší rakouské sociální demokracii. Zmiňuje 698 181 členů strany, 737 277 členů odborů, 1 517 251 voličů a jen 7% hlasů chybějící k nadpoloviční většině v parlamentu. Je jen velká škoda, že tato tvrzení nejsou citována a ani přiřazena k nějakému časovému období. Nejlépe jdou díky dobovým volebním statistikám, jenž jsou nyní umístěny na webu rakouského ministerstva vnitra, přezkoumat uvedené údaje ohledně voleb. 1 517 251 hlasů socialisté nikdy nedostali, autor se zde mýlí. Nejblíže je ovšem k tomuto číslu výsledek z voleb z roku 1930, kdy *Sozialdemokratische Arbeiterpartei Österreichs* získala 1 517 146 hlasů.[25] Nicméně oněch chybějích 7% k nadpoloviční většině je nutno vztáhnout k volbám o tři roky dříve.[26] Dále ohledně členstva Otto Bauer ve své brožuře „*Der Aufstand der österreichischen Arbeiter*“ uvádí 600 000 členů, byť v rámci zaokrouhlených údajů, jenž měly vykreslit silné postavení sociální demokracie.[27] Z těchto zjištění lze tedy vyvodit, že údaje uvedené Čerešňákem můžeme považovat určitě za alespoň rámcově relevantní, byť ne zcela přesné.

Zajímavým dokumentem, který nám dává nahlédnout do posledních let rakouské demokracie a zároveň do života české sociálně demokratické komunity je Protokol VI. sjezdu Československé sociální demokracie v Rakousku, jenž se konal 11. – 12. dubna 1931 ve Vídni za účasti celkem 133 delegátů. Jako host se sjezdu zúčastnil za československou sociální demokracii šéfredaktor Práva lidu a místopředseda Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Jiří Stivín, za slovenské sociální demokraty senátor František Zimák a za rakouské socialisty poslanec Národní rady Johann Pölzer. Předseda sjezdu Čeněk Sahánek si vzal úvodní slovo, během něhož hodnotil současnou politickou situaci. Tento sjezdu se měl dle něho odehrávat „*v mimořádně vážné době, v době vrcholné hospodářské krise, generálního útoku průmyslníků na dělnické mzdy a generálního útoku křesťansko – sociální vlády na sociálně – politické vymoženosti dělnictva*“. Odsoudil též „*pokusy křesťansko – sociální vlády za cenu nezbytné reformy manželského práva konkordátem upevniti církevní moc ve státě a zklerikalisování školy. Z uvedeného vidno, že jako před dvěma roky i tentokráte koná se náš sjezd ve znamení příprav k novým těžkým bojům.*“[28] Zejména poslední věta se

[24] plné znění konkordátu v češtině je k dispozici v: Zahraniční politika 1934, s. 365 – 372.
[25] Statistische Nachrichten (Sonderheft) die Nationalwahlen vom 9. November 1930, zde: http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/files/Geschichte/NRW_1930.pdf, přístupné ke dni 15.5.2016
[26] přístupné zde: http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/files/Geschichte/NRW_1927.pdf, přístupné ke dni 15.5.2016
[27] BAUER Otto, Der Aufstand der österreichischen Arbeiter, s. 10.
[28] Protokol VI. sjezdu čs. sociální demokracie v Rakousku, str. 4.

ukázala doslova prorockou. O to ale méně bylo předvídavé tvrzení, že poslední volby do Národní rady (*Nationalrat*) *„zasadily rakouským fašistům smrtící ránu. Dokázaly, že demokracie v Rakousku pevně zakotvila, že zde není půda pro fašistické experimenty*“.[29]

V závěrečném referátu Alois Vavroušek kromě jiného kritizoval i Sovětský svaz, který se chce stát nezávislým na ostatních státech v oblasti výroby, přičemž ale zaviní možnost ztráty zaměstnání a výdělku mnoha evropským dělníkům.[30]

Nástup kancléře Engelberta Dolfusse v roce 1932 byl pro Rakousko vskutku zlomovým momentem, i když tomu tak zpočátku takřka vůbec nic nenasvědčovalo. Navíc byl chápán jen jako kancléř na přechodnou dobu.[31] Volby se nezadržitelně blížily a u *Christliche Sozialpartei* šlo očekávat velmi těžké ztráty jak hlasů tak i mandátů, neschopných ji hrát vedoucí roli. Tu by musela přenechat sociálním demokratům, kteří by tyto volby vyhráli. Maličký Dolfuss, nazývaný na italské frontě v první světové válce svými spolubojovníky „Dolli“,[32] Vídeňáky posléze jako „Millimetternich“,[33] se narodil 4. října 1892 v Dolních Rakousích jako syn rolníka a stal se později doktorem práv. I přesto se ale profiloval jako agrární expert a v roce 1931 se stal ministrem zemědělství a lesů ve vládě Otto Endera.

Byť by se Dolfuss i případně jen chtěl se dohodnout se sociální demokracií, z italské strany mu bylo při veškeré příležitosti kladeno na zřetel zničení této strany. Pro klíčovou podporu Mussoliniho Itálie Dolfuss by tak musel učinit, pokud by nechtěl ztratit zahraničně – politickou přízeň mocného souseda, která zároveň sloužila jako hráz proti nacistickým ambicím a také Heimwehru, jenž se na fašistickou Itálii orientoval. Navíc proti spojenectví se sociální demokracií hovoří také to, že by křesťanští sociálové byli bezpochyby spojencem slabším a že by si socialisté po jistém čase bezpochyby vynutili revizi, například prostřednictvím nových voleb. Dolfuss se ocitl vskutku v nezáviděníhodné situaci.

Pro lepší představu v jakých až potížích se Dollfuss ocitl, si můžeme vzít za příklad situaci v Dolním Rakousku. Tato spolková země byla pod vedením hejtmana z křesťansko – sociální strany, která v zemských volbách v roce 1927 získala 58% hlasů a 38 mandátů z 60 možných. K tomuto výsledku jim pomohlo zejména spojenectví s velkoněmci. O pět let později ale byla situace naprosto jiná. Křesťanští sociálové ztratili sto tisíc hlasů a 10 mandátů, kdežto nacisté si o sto tisíc hlasů a o 8 mandátů polepšili. Rozhodně nelze tvrdit, že by všichni voliči křesťanských sociálů přešli k nacistům, ale většina tak bezpochyby učinila. Nacisté bezpochyby získali i část bývalých voličů sociální demokracie, ale to byla menšina.

[29] Protokol VI. sjezdu Československé sociální demokracie v Rakousku, str. 5.
[30] tamtéž, s. 47.
[31] JEŘÁBEK, Martin. c.d., s. 73.
[32] tamtéž, s. 70.
[33] ERENBURG, Ilja. Občanská válka v Rakousku, s. 11.

Sociální demokraté zaznamenali pouze mírné ztráty. Pohoršili si jen o 30 000 hlasů a o 1 mandát. Velkoněmci nyní kandidovali samostatně a získali 18 427 hlasů, celkově 2,3%. Komunisté obdrželi 1,1% všech odevzdaných hlasů, přičemž jich získali takřka o 5 000 více než posledně.[34] Hrozba pro křesťanské sociály zde byla více než zřetelná. Díky vzestupu rakouských nacistů jim hrozily velmi velké volební ztráty i v celonárodních volbách, což by stranu mohlo velmi výrazně zmarginalizovat a učinit neschopnou sestavit vládu v dosavadní linii spolupráce s menšími stranami, tj. s velkoněmci, Landbundem a Heimatblockem.

Velmi varovně dopadly také komunální volby v samotné Vídni, ve kterých si polepšili nacisté, kteří získali takřka o celých 150 000 hlasů.

Zlomovým momentem bylo zasedání Národní rady 4. března, na níž se projednávaly záležitosti ohledně stávky železničářů. Poněvadž síly vlády a opozice byly velmi vyrovnané a předsedající nemohli hlasovat, rezignoval tedy Karel Renner na svoji funkci, aby mohl posílit hlasy sociálně demokratických poslanců. Totéž ale, pravděpodobně ze stejného důvodu, poté učinili i další prezidenti Národní rady křesťanský sociál Rudolf Ramek a velkoněmec Sepp Straffner. Zasedání tak neměl kdo ukončit a ani napříště kdo svolat.

Toto vyřazení parlamentu šlo ale velmi jednoduše vyřešit. Prezident Wilhelm Miklas měl totiž pravomoc nefunkční parlament rozpustit a vyhlásit volby nové. Po vyřazení parlamentu (*Selbstausschaltung des Parlaments*) se dle Otto Bauera někteří čelní představitelé sešli přímo s Dolfussem a jednali s ním o dohodě a to konkrétně o reformě ústavy a o změnu jednacího řádu sněmovny. Ač přislíbil pozdější vyjednávání o těchto věcech tak své slovo nedodržel a odmítal i jiné vyjednavače. Tuto bariéru se údajně pokoušeli zlomit ti, kteří seděli společně s křesťanskými sociály v zemských vládách. Ale i tak Dolfuss jakékoliv zprostředkování odmítal. Sociální demokraté i nadále nabízeli jistou dohodu, byť by to byly ústupky již státu organizovaném na stavovském principu. Strana měla nabízet povolení mimořádných pravomocí vládě po dobu dvou let, v níž by hlavní pravomoci byly soustředěny v užším sněmovním výboru pod kontrolou ústavního soudu. Za to bylo žádáno obnovení shromažďovacího práva a v omezené míře svobody tisku. O zprostředkování měla být žádána dokonce i katolická církev skrze Svaz náboženských socialistů.[35]

Dolfussovi se do ruky dostala obrovská šance. Národní rada byla vskutku sama vyřazena ze své práce a funkce schvalovacího orgánu, spolkový prezident nemínil v této věci cokoliv dělat a navíc byl „objeven“ zmocňovací zákon z válečných let, který umožňoval vládě vydávat nouzová opatření. Dolfuss tak začal vládnout zcela bez parlamentu.

---

[34] dostupné zde: http://www.landtag-noe.at/images/personen_ausschuesse/1921.pdf, přístupné ke dni 15.5.1934.
[35] BAUER Otto, c.d., s. 11 – 14.

Dne 26. května 1933 byla zakázána Komunistická strana Rakouska, přičemž její bojová složka jménem Arbeiterwehr a Rudá pomoc byla zrušena již dříve. Dne 19. června se ruší též i strana rakouských nacistů.

Ve dnech 14. – 16. října 1933 se konal poslední sjezd rakouské sociální demokracie za účasti 500 delegátů a zahraničních hostů Leona Bluma a Émila Vanterveldeho. Dolfuss se ale vydat povolení k jeho konání velmi zdráhal. Učinil tak až na poslední chvíli.[36] Na sjezdu se střetly dvě frakce. Pravici reprezentoval Oskar Helmer a Karel Renner, levici odborový předák Johann Schorsch.[37] Nakonec na jednání došlo ke kompromisu a byly stanoveny podmínky, za kterých se sociální demokracie dá do boje. Tento krok byl moc prozíravý z toho důvodu, že protistrana tak předem věděla, co vše si může vůči *Sozialdemokratische Arbeiterpartei Österreichs* dovolit.

Co se týče zahraniční politiky, byl na Dollfusse činěn velký nátlak. Sám se setkává ve dnech 19. – 20. srpna v lázních Riccione s Mussolinim, který mu velmi důrazně radí energicky uspořádat vnitropolitické poměry v Rakousku a to co nejvíce dle italského vzoru.

[36] VEBER, Václav et al., c.d., str. 517.
[37] JEŘÁBEK, Martin. c.d., s. 112.

3.Únorové boje a jejich ohlas v Československu

3.1.Únorové boje

Již 8. února byla provedena prohlídka redakce listu Arbeiter Zeitung a sekretariátu strany, při níž byly nalezeny jen dva revolvery. Delegace hornorakouských sociálních demokratů se také dostavila k zemskému hejtmanovi Schleglovi se stížností na Heimwehr a informovala ho o vážnosti situace.[38] Pokračovalo také zatýkání vysokých velitelů Republikánského ochranného svazu.

Dne 12. února se v 7h ráno během příjezdu policistů do dvora hotelu Schiff, kteří se chystali na prohlídku tohoto lineckého sídla sociální demokracie, se tamní zemský tajemník Richard Bernaschek ještě snažil předpokládáné střetnutí odvrátit a telefonuje zemskému hejtmanovi, křesťanskému sociálovi Josefu Schlegelovi. Ten přislíbí, že se situací bude zabývat. Poté Bernaschek ještě stihne zatelefonovat na smluvené číslo a sdělit nutnost vyhlášení generální stávky. Po vniku policistů je hned zatčen. V zadní části budovy se ale 38 schutzbündlerů zabarikádovalo a policisté si museli vyžádat vojenskou posilu. Ve čtvrt na dvanáct se obránci po vyčerpání veškerých zásob munice vzdali.

Na devátou hodinu ranní byla svolána schůze vedení sociální demokracie a to do bytu sestry Julia Deutsche. Do svého ústředí nemohli, poněvadž bylo již 8. února obsazeno a strana do něj neměla přístup. Na schůzi o jeden hlas prošlo vyhlášení generální stávky a mobilizace Republikanisches Schutzbund. Zástupce zemského hejtmana pro Dolní Rakousy Oskar Helmer ale žádal jednání, které mu bylo i přes přijaté usnesení dovoleno. Helmer se tudíž se svým přítelem a členem dolnorakouské zemské vlády Heinrichem Schneidmadlem odebírá za Josefem Rethnerem a předkládá mu svůj návrh. Dle něj měla být vytvořena nová vláda a to přímo s Rethnerem v čele a s Karlem Rennerem v pozici vicekancléře. Rethner tuto nabídku odmítl, ale přislíbil situaci projednat s Dollfusem. A ten, jako všechny nabídky ze strany sociální demokracie, odmítl.

I když se může zdát, že všichni křesťanští sociálové souhlasili s nastalým bojem, nebylo tomu tak. Několik poslanců *Christliche Sozial Partei* se totiž za vedení badenského starosty Kollmanna dostavilo za Dolfussem a žádali odstranění vrchních činitelů Heimwehru Starhemberga a Feye.[39]

Organizace generální stávky skončila naprostým neúspěchem. Signálem mělo být

[38] Rudý večerník, únor 1934
[39] Právo lidu, 13.2.1934, s. 2.

vypnutí elektrického proudu, což se nakonec v 11:47 podařilo.[40] Např. budoucí rakouský kancléř Bruno Kreisky tak byl postižen výpadkem proudu právě v okamžiku, když se připravoval se svým o dva roky starším bratrem Paulem na maturitu. Spolkového kancléře Dollfuse výpadek zastihl na mši ve Svatoštěpánském domu, když už předtím byl informován o lineckém incidentu.

Byl urychleně zalarmován Freiwilliges Schutzkorps, který se skládal z Heimwehru, z Osterreichische Sturmscharen a Freiheitsbundu. Odpoledne bylo vyhlášeno stanné právo a obsazeno vnitřní město (Inner Stadt), ve kterém sídlily vládní budovy. Redakce listu Arbeiter Zeitung a sekretariát strany byl obsazen po dvanácté hodině vojskem, které před tímto domovním blokem rozestavilo i kulomety.

Tentýž den byla ministerskou radou zakázána sociálně demokratická strana a zakázáno bylo také nošení jejích odznaků a případné vytvoření další sociálně demokratické strany. Zrušeny byly také samosprávné orgány města Vídně a to vídeňský zemský sněm. Vládním komisařem byl jmenován ministr Schmitz.

Hlavní potíží bylo předchozí zatýkání velitelů schutzbundu, čímž byla narušena akčnost tohoto uskupení. Velitelé leckdy jako jediní měli klíče od skladiští zbraní a mnohdy jen oni sami znali umístění. Akčnost schutzbundu sice byla nalomena, ale pořád byl velmi významnou silou. Měl být dokonce i vyzbrojen jedním dělem.[41]

Bylo vytvořeno šestičlenné bojové vedení pro koordinaci akcí schutzbundu. Členy byli Otto Bauer, Julius Deutsch, tajemník schutzbundu Karl Heinz, odborový tajemník Schorsch, vídeňský obecní rada Hans Pokorny, jenž byl po zatčení předchozího velitele vídeňského schutzbundu jmenován jeho velitelem a členka předsednictva Rosa Jechmannová, která přijímala zprávy z jednotlivých bojišť. Jejich štáb ale působil již v obsazené oblasti a navíc spojení s mnohými skupinami ani neměl.

V Schutzbundu bojovalo také hodně vídeňských Čechů, přičemž např. třicetiletý Václav Vávra byl již 14. února v první skupině osmi obžalovaných.[42]

Zatčení se patnáctého února nevyhli ani přední představitelé československé sociální demokracie v Rakousku, poslanci zemského sněmu Antonín Machát a Alois Vavroušek.[43] Na mnohých místech bylo více bojovníků než zbraní, např. na Landstrasse.[44]

Tvrdé boje zuřily v Ottakringu, přičemž Simmering byl takřka celý v rukou Schutzbundu, vládní síly zde byly v nesnázích.

---

[40] WALTERSKIRCHEN, Gudula. Engelbert Dollfuss, s. 196.
[41] Právo lidu, 13.2.1934, s.2.
[42] Národní politika, roč. 52, 15. února 1934, str. 2 – 3.
[43] Zahraniční politika, roč. 1934, str. 247
[44] REISBERG, Arnold, c.d., s. 25.

Obráncům Karl-Marx-Hofu se dokonce podařilo zajmout policisty a odrazit útok 250 příslušníků vládních sil.[45] Kvůli zejména defenzivě bojujích bylo ale povstání poraženo. Poslední výstřely se ozvaly 17. února.[46]

Po bojujících schutzbündlerech zůstalo celkem 34 kulometů, 1000 pušek a 40 000 nábojů, jenž pocházely ještě z časů převratu z roku 1918.[47]

Počet zadržených činil 2300 osob.[48] Celkově zemřelo dle oficiálních čísel během těchto bojů 137 schutzbundlerů, 105 příslušníků vládních sil či jejich podporovatelů.[49] Tyto počty ale mohou být zdaleko vyšší.

Devatenáctého února byl jeden z vrcholných velitelů Schutzbundu a zároveň tajemník *Sozialdemokratische Arbeiterpartei Österreichs* ve Štýrsku Koloman Wallisch, popraven.[50] Koloman Wallisch, od roku 1927 člen Schutzbundu[51] a předtím se se svou skupinou, která původně čítala okolo 100 bojovníků a časem stále řídla díky dezercím, chtěl probojovat do Jugoslávie.

Velmi obrodružnou povahu měl útěk Julia Deutsche. Pěšky šel po silnici od Petronellu směrem k Altenburgu a dál k Hainburgu nad Dunajem. Odtud za městem sešel na polní cestu, kde ho ovšem zadrželi tři muži v civilním oblečení. Mužům se vysmekl a začal jim nadávat pro toto zadržení, když jen kvůli špatně osvětleným silnicím zabloudil. Tato Deutschova improvizace muže zcela zmátla a mohl se tak vrátit na původní cestu. Zanedlouho ale zpozoroval z Hainburgu jedoucí automobil se silnými světelnými reflektory a s ozbrojenci. Schoval se před ním za strom a poté s zraněním okem ještě z bojů a s botama, jenž mu byly o něco větší, se nakonec po delším pochodu dostal k československým hranicím.[52]

Otto Bauer unikl z Rakouska za vydatné pomoci Zdeňka Fierlingera. Zdeněk Fierlinger byl členem sociálně demokratické strany byl od roku 1924. Působil v diplomatických službách republiky jako vyslanec v Nizozemsku, Rumunsku, USA, Švýcarsku a Rakousku. Významně pomáhal rakouským uprchlíkům, zejména díky své diplomatické ochraně. Ač se může zdát, že toto konání bylo díky jeho stranické příslušnosti z jeho strany zcela jasně předvídatelné, je nutné si uvědomit, že v Rakousku byl jako československý diplomat a toto jednání bylo vedeno na jeho vlastní odpovědnost.

---

[45] REISBERG, Arnold, c.d., s. 27.
[46] VEBER, Václav. c.d., s.520.
[47] Neue Freie Presse, 16.2.1934, str. 1.
[48] Neue Freie Presse, 16.2.1934, str. 1.
[49] ANDICS, s.199.
[50] tamtéž, str. 248
[51] Neue Freie Presse, 20.2.1934, str. 5.
[52] DEUTSCH Julius, Občanská válka v Rakousku, str. 79 – 83.

3.2. Československé Národní shromáždění

V pořadí 315. schůze sněmovny dne 15. února 1934 byla první po ustavení nové vlády, opět s Janem Malypetrem v čele, nyní ovšem bez národních demokratů, kteří ukončili své vládní angažmá. Zde podal podle jednacího řádu komunistický poslanec Josef Štětka návrh, aby se na schůzi dostavil samotný předseda vlády a podal vládní stanovisko k rakouským událostem. Návrh byl ale zamítnut.

Po ukončení plenární sněmovní schůze zasedal zahraniční výbor, na kterém sociálně demokratický poslanec Mareš přednesl stanovisko československé sociálně demokratické strany k událostem v Rakousku. Zmínil dlouholeté vztahy s touto zemí a zájem na Rakousku i z hlediska hospodářského. Z hlediska politického ho označil za klíčové pro československou samostatnost, poukazujíce přitom na československou pomoc při potížích tohoto státu. Za hlavního viníka označil „*násilnický fašism*“ dvou sousední států (tj. Německa a Itálie), který navedl rakouské fašisty k útoku na sociální demokracie. Rakouské socialisty přitom vylíčil jako obránce práva a ty, kteří vždy nabízeli ruku ke smíru pro uchránění rakouské nezávislosti a demokracie. Odsoudil také údajné zprávy o střílení do rakouských vojáků z české školy Komenského ve Vídni jako snahu svést pozornost obyvatelstva do protičeských nálad.

Po Marešovi si vzal slovo národní socialista Hrušovský, který vyjádřil podporu povstalým rakouským dělníkům s poukazem na to, že tyto události v sousedství nelze přejíti bez odezvy z československé strany.

Další řečník, tentokrát komunistický poslanec Stern, měl výklad delší a již v poněkud ostřejším tonu. Shrnul dění s kritikou sociální demokracie v obecné vyústění, že Rakousko musí být sovětské. Pro současnou situaci uvedl povinnost pomoci rakouským bojovníkům, kteří jsou nyní v Československu. Z hlediska mezinárodně – politické situace ovšem zdůraznil, že rakouský proletariát si musí pomoci sám.[53] Dále mluvil o přípravě intervence, kterou prý československá buržoazie připravuje. Nezapomněl také použít termín „sociálfašismu“. V jeho rozmluvě ho přerušil sociálně demokratický poslanec a zároveň starosta Moravské Ostravy Jan Prokeš, který poukázal na to, že vůdcové sociální demokracie přeci rakouské dělníky nenechali bez vedení. Na závěr své řeči komunista Stern naznačil, že by rakouští dělníci měli případně bojovat i proti oné buržoazní československé intervenci, která v žádném případě nebude v jejich zájmu.

Předseda výboru Tomášek posléze požádal všechny účastníky, aby se raději jednalo o

[53] Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, NAD č.38, PS III., krabice 107, Stenografický protokol z jednání zahraničního výboru Poslanecké sněmovny NS RČS.

obchodní smlouvě s Bulharskem a to dle programu. Lidovecký poslanec Myslivec namítl, že již napočatá rozprava by se neměla přerušovat. V této situaci bylo hlasováno o „*usměrnění*“ debaty. Osm poslanců se vyslovilo pro Tomáškův návrh, jeden byl proti.

Po doporučení obchodní a plavební smlouvy s bulharským královstvím směrem k Národnímu shromáždění se jednání opět vrátilo k rakouským událostem. O výklad byl požádán náměstek nepřítomného ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše, Kamil Krofta. Ten hned v úvodu svého vystoupení zdůraznil, že nelze zasahovat do vnitřních poměrů cizího státu, tzn. byť i jen třeba kritizovat rakouskou vládu za její opatření. Možnost intervence zcela odmítl. V případě intervence státu cizího uvedl, že by vláda podala protest na patřičných místech odvolávaje se na Ženevský protokol z roku 1922 a jen ten by mohl být základem pro nějakou akci. Možnost ozbrojeného zásahu z československé strany i zde naprosto vyloučil. Zvěsti o chystaném zásahu Itálie a Maďarska označil za nepravděpodobné.

Národně socialistický poslanec Hrušovský upozorňoval, že zde mohlo dojít k porušení vojenských klausulí St. Germainského míru vzhledem co se týče „*povolených zbraní a kvality zbraní, i rozměrů, jednotlivých kalibrů děl*“. Zároveň také podotkl směrem k poslanci Sternovi, že „*rakouský robotník sáhl k branné síle tehdy, když mu byl hlasovací lístek uloupen*.“

Německý sociální demokrat Schäfer se během svého vystoupení krátce pohádal s komunistou Sternem, jenž v diskusi Schäferovi připomněl, že Mussolini byl přeci také původně sociální demokrat tak jako všichni ostatní fašističtí vůdci. [54]

O den později na 316. schůzi sněmovny poslanec Schäfer vyslovil uznání bojovníkům proti vládě a velkou lítost nad zničením zhmotnělých výsledků komunální politiky vídeňské sociálně demokratické většiny v radě města v podobě rozsáhlé bytové výstavby. V řeči vyzdvihl solidární přístup českých sociálních demokratů a národních socialistů. Dobrých slov ale naprosto vůbec neměl vůči komunistům, které obvinil z nepřípustného vystupování na včerejším jednání zahraničního výboru, vystupování v tisku a také obecně za celý rozkol v dělnickém hnutí, který učinili, když se oddělili od sociální demokracie. „*Co dnes sklízejí fašisti v Německu a austrofašisti v Rakousku, to jim bylo umožněno, k tomu byla přípravná práce pro buržoasii a zpátečnictví vykonána nesmyslnou politikou bolševiků.*“[55]

Velmi tvrdá a útočná řeč zazněla od Klementa Gottwalda. Jeho a ostatně i celou komunistickou stranu rakouské události zaktivizovaly v kritice vlády a ostatních „buržoazních“ stran. Projev poslance Gottwalda byl několik přerušován národně

[54] Jmenovat lze také vůdce britských fašistů Oswalda Mosleyho, který byl v minulosti členem Labour Party.
[55] http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/stenprot/316schuz/s316004.htm, přístupné ke dni 15.5.1934.

socialistickým místopředsedou sněmovny Emilem Špatným pro překročení řečnické lhůty, přičemž ale Gottwald tato napomenutí zcela ignoroval a byl proto Špatným vyloučen dle paragrafu 52 jednacího řádu ze schůze.

Významným vystoupením k rakouským událostem bylo exposé ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše, jenž pronesl po svém návratu ze zahraničí dne 21. března jak v zahraničním výboru Poslanecké sněmovny tak i v zahraničním výboru Senátu. Šlo zejména o zahraničně-politické souvislosti. Ministr zahraničí Beneš již předem během svého pobytu v Londýně a v Paříži ujišťoval státníky o naprosté československé zdrženlivosti v rakouské věci.

Exposé začíná konstatováním, že rakouské události je nutno vidět ve světle měnící se zahraniční situace. Napětí francouzsko-italské povolilo, kdežto zase naopak vzniklo mezi Německem a Itálií. Ohledně Rakouska nastínil tři řešení, která se v minulosti objevovala nebo stále objevují. Řešení německé spočívající v připojení Rakouska k Německo, bylo hned zavrženo a je ostatně zakázáno i v mírové smlouvě. Ohledně tzv. řešení italského připomněl snahy Itálie o celní unii s Rakouskem, která byla navržena při návštěvě spolkového kancléře Seipela v Itálii ze strany italského ministra zahraničních věcí Schanzera. Řešení středoevropské spočívající v kontrole Rakouska středoevropskými státy, sdruženými v jakési federaci, nastiňuje jako nejlépe vhodné, ale nejhůře proveditelné. Beneš připomíná, že v roce 1921 po prosbě rakouského spolkového kancléře Schobera Československo po kratších konzultacích s Francií a s Velkou Británií poskytlo půjčku půl miliardy Kč, které si nicméně muselo od Velké Británie vypůjčit. Vzpomíná také, že Československo hrálo roli zprostředkovatele ve sporu Maďarska a Rakouska o Burgenland. Za základ rakouské politiky také bere tzv. Ženevský protokol jakožto řešení středoevropského problému. Za jistý zvrat považuje pokus Schobera a Curtiuse o celní unii Rakouska a Německa, který ovšem byl zamítnut Radou Společnosti národů a haagským mezinárodním soudem. Konference v Lausanne 15. července 1932 přijala dohodu mezi Anglií, Francií, Itálií a Německem, díky níž Rakousko obdrželo Rakousko další půjčku výslovně na základě Ženevského protokolu. Nicméně ale zejména francouzská vláda vázala svojí účast též na československé účasti, jenž se nakonec i přes politické a hospodářsko-finanční problémy uskutečnila.

Nejdůležitější věcí je nyní nedopustit anšlus Rakouska, přičemž věří, že tyto tendence budou vždy odsouzeny tak jak tomu bylo v případě o „hospodářský anšlus“ v roce 1931. Evropské státy zareagovaly tehdy energicky a Beneš doufá, že tak budou činit i nadále. Sumarizuje, že proti myšlence včlenění Rakouska do Německa je ostře jak Francie, Velká Británie, tak i Itálie a Československo zaujímá tytéž pozice. Beneš se domnívá, že „*by z*

politického a hospodářského tlaku, kterým by velké Německo působilo pak na celou střední a jihovýchodní Evropu, nastalo v Evropě tak ohromné napětí, že by to mohlo vésti ke konfliktu. Žádné úvahy, žádné uklidňování, žádné argumenty nepomohou, všichni interesovaní se tak na věc dívají, tak ji cítí a dle toho reagují. Konstatujji prostě fakta."

Beneš vyslovil též domněnku, že uskutečnění anšlusu je velmi nepravděpodobné ze strany rakouské NSDAP, přičemž záhy poukázal na obrovský zájem Itálie o tuto oblast. Při jeho větším důrazu zde by ovšem „odpor Francie, Německa a států Malé dohody by se tu nedal dlouho přemáhat.

Pro možnost obnovení habsburské monarchie (zde počítá se spojením Rakouska a Maďarska opět do jednoho celku) připomínal, že by její opětovný vznik působil hospodářské těžkosti, poněvadž by tento nový útvar ztratil Československo a Jugoslávie pro hospodářskou spolupráci.

V závěru svého vystoupení Beneš opět zdůraznil potřebu samostatného Rakouska jako stěžejního bodu československé zahraniční politiky. Pro ty, kteří toto stanovisko pokládali za nedostatečné, sdělil, „*že je třeba státům dunajským dáti především klid, aby se samy nerušeně mohly novým poměrům přizpůsobovat a nový středoevropský systém ponenáhlu vytvářet. Tohoto klidu jim dosud poskytnuto nebylo. Zaklínění Rakouska do podunajské hospodářské spolupráce dá se provésti jen v určité řadě let od chvíle, kdy se nerušeně začne provádět a kdy nebude stále a stále mocenskými zákroky rušeno*." [56]

V Senátu tuto otázku otevřel komunista Vítězslav Mikulíček. Senátorům připomněl, že nástupy autoritativnější pravice šly spatřit ve velmi krátké minulosti v zemích jako Itálie, Polsko, Jugoslávie, Bulharsko, Rumunsko a Německo, přičemž hned poukázal na to, že politika rakouské sociální demokracie k takovému konci vedla s poukazem na první roky v republice, na události v roce 1927 a na nástup Dolfusse a postupné oklešťování rakouské demokracie. Obzvláště odsoudil Bauerovy snahy o domluvu s Dolfussem, byť i v rámci stavovského státu. Jeho kritika postihla i československé sociální demokraty a zároveň na vládní místa. *„Předstírají solidaritu s rakouským proletariátem.....ale zakazují schůze, svolané za účelem demonstrace skutečné solidarity, rozhánějí policajty solidární demonstrace dělníků, konference atd., konfiskují všechny zprávy o projevech revoluční solidarity čsl. dělnictva s rakouským proletariátem. Říkají, že přejí rakouským dělníkům vítězství, ale u nás konfiskují hesla, která vydává komunistická strana Rakouska, hesla svržení kapitalistického panství a zřízení sovětského Rakouska, tedy hesla, která jedině ukazují rakouskému*

[56] Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, NAD č.38, PS III., krabice 107, Stenografický protokol z jednání zahraničního výboru Poslanecké sněmovny NS RČS ze dne 21.3.1934.

proletariátu cestu k vítězství.....Takovými šarlatány, takovými jezuity k obhájení demokracie jste vy, pánové, v řadách německé i české soc. demokracie".

Během jeho řeči se předsednictví schůze ujal sociální demokrat František Soukup a po skončení volal Mikulíčka za údajně urážlivé výroky *„k pořádku"*.

Po něm si vzal slovo sociální demokrat Jan Filipínský, jenž jménem klubů českých a německých sociálních demokratů přednesl prohlášení, v němž označil rakouské události za zvěrstva odsuzujíce přitom první dvě vykonané popravy za následného vyhlášení stanného práva. Na rozdíl od kritiky z řad komunistů vyzdvihl úsilí rakouské sociální demokracie o dohodu s křesťanskými sociály a to na důkaz toho, že socialisté vskutku nebyli agresorem a bránili se pak jen v době přímého útoku vlády. Pokud komunisté kritizovali neničení komunikací jako např. mostů, železnic a jiného majetku pro účel povstání, Filipínský v prohlášení ocenil tu skutečnost, že i během hladu bojujících schutzbündlerů nebyl v celém Rakousku vypleněn ani jediný obchod s potravinami.[57]

Tak jako v zahraničním výboru Poslanecké sněmovny tak i v senátním zahraničním výboru také 21. března pronesl ministr zahraničních věcí Edvard Beneš své pojednání o rakouských událostech. I po měsíci od únorových bojů ale tato otázka byla pro senátory velmi ožehavá. Senátor Krejčí řekl, že „*pan ministr mluvil o Rakousku jako o zcela nevinné a abstraktní politické jednotce, ale my máme o Rakousku dnes obraz valně změněný, když jsme ještě v Rakousku viděli obraz s Vídeňáky, s jejich písničkami a letošním vínem. Ale dnes vidíme na tom obraze krvavé skvrny a stopy zločinného násilí a proto nemůžeme mluviti o Rakousku tak klidně, jako by to byla jen takás-jakás jednotka v kombinacích dnešní mezinárodní diplomacie. Je třeba se zastaviti nad tím, co se ve Vídni dělo. Musí se to týkati nejen strany, za níž mám čest mluviti, nýbrž každého demokraticky a humánně cítícího člověka. Tam byla potupena lidskost uprostřed samé Evropy, ne někde na periferii, na Balkáně nebo v tom barbarském Rusku.....*" Zde se ozval výkřik komunistického senátora Mikulíčka, načež Krejčí poznamenal, že to „*myslel jen v uvozovkách*". Dále ve své řeči zdůraznil, že v Rakousku byla zlikvidována politická strana, která má v československé vládě čtyři ministry a že rakouská sociální demokracie i přes svůj marxismus reprezentovala vskutku západní demokratickou politickou stranu.[58]

[57] http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/251schuz/S251003.htm, přístupné ke dni 20.4.2016
[58] Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, nesignováno, Stenografický protokol z jednání zahraničního výboru Senátu NS RČS ze dne 21.3.1934.

3.3. Ohlas v československé veřejnosti

V československém novinách vedle reportáží o samotném průběhu bojů bylo možné také nacházet celkové hodnocení politiky rakouské sociální demokracie. Veskrze se dospívá k závěru, že tento vývoj byl předvídatelný, přičemž se vyzdvihuje odvaha bojujících, kteří dokázali vzdorovat odzbrojeným složkám státu a i pravicových sdružení po několik dní.

Komunistům

Kritiku na měkkost sociální demokracie provedli nejen komunisté, ale i dokonce tisk národních socialistů. *„Věčné ustupování, váhavost, zmeškání vlaku revoluce. Bezradnost vůdců, nedostatek strategie, zrada zaopatřených. Takový je chronologický vývoj událostí. V tom smyslu bohužel sociální demokracie vídeňská podobá se příliš soudruhům v Berlíně. A jen smrt odhodlaných a jejich velikost ve ztraceném boji zachránila čest praporu, který mohl být potupen teprve ve chvíli, kdy byl vyrván na barikádách z rukou padlých*“[59]

Deník Národní politika považuje za velkou chybu, že strana donutila předsedu Říšské rady dr. Karla Rennera k rezignaci. Co se týče bojů, vyjádřili se tyto noviny tak, že ozbrojený odpor rakouských socialistů *„odlišil ji k jejímu prospěchu od říšskoněmecké sociální demokracie, která nedokázala nic jiného, než že utekla.“*[60]

Právo lidu již skoro od začátku kritizovalo zprávy o povstání z rakouských vládních míst, které ho označovaly již za předem zlomené. Na pět dní v Rakousku byly zakázány dokonce i noviny československé provenience. Také si stěžovalo nad „*rakouskými sprostotami*“, tedy zprávami Československé tiskové kanceláře z rakouského vládního zdroje, *„kterými nějaký Rakušák – možná jeden z těch, kteří před lety stejně sprostě nadávali legionářům, vůdcům naší revoluce a celému českému národu*.“ Pro názorný příklad je uvedena jedna pasáž, která nastiňuje, že „*jde už pouze o vypuzení rudých zločinců z posledních hnízd*“.[61]

V Brně se 13. února sešla schůze, kde promluvili přední funkcionáři československé sociální demokracie Bohuslav Ečer a Antonín Hampl. O den později se v Praze uskutečnilo shromáždění sociální demokracie Velké Prahy, na kterém promluvil Antonín Hampl, František Soukup, přímý účastník bojů Arnošt Paul. Závěrečné slovo pronesl župní tajemník Havelka.[62]

Otištěna byla též i rezoluce Svazu sociálně demokratického studentstva. „Jsme

[59] A-Zet, 22.2.1934, č. 37, s. 2.
[60] Národní politika, 15.2.1934, s. 1
[61] Večerník Práva lidu, 14.2.1934, s.5.
[62] Právo lidu, 15.2.1934.

solidární s vaším revolučním bojem proti fašismu. Vytrvejte až do konečného vítězství.[63] Mezi početnými rezolucemi, vycházejícím k událostem v Rakousku bylo možno najít i tu od Ženské ligy pro mír a svobodu v republice Československé, jenž byla odbočkou Mezinárodní ligy v Ženevě.[64] Své prohlášení zveřejnil také pražský župní výbor Československé sociálně demokratické mládeže.[65]

Rakouské události vyvolaly mnoho akcí i jinde, např. 17. března se uskutečnilo shromáždění v Olomouci na Masarykově náměstí, dále potom Přerově, Kojetíně, Morkovicích a v Mladé Boleslavi proběhl i tzv. tábor lidu.[66]

V měsíci březnu se potom uskutečnila schůze i v Blansku, kde opět mluvil Ečer a koncem měsíce ještě jedna další v Brně.[67]

---

[63] Právo lidu, 14.2.1934.
[64] Večerník Práva lidu, 14.2.1934, s.5.
[65] Právo lidu, 15.2.1934.
[66] Rudý večerník, 20.2.1934, s.2.
[67] ČEREŠŇÁK, Bohumil. Boj rakouského proletariátu v únoru 1934 a jeho ohlas v dělnickém hnutí v českých zemích (Podpora bojovníků z barikád na Moravě), in: Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity Studia Minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis, s. 69.

4.Výklad únorových událostí v publikacích

4.1.Sociálně demokratická argumentace

Hned v Bratislavě Otto Bauer napsal základní shrnutí událostí v brožuře s názvem *„Der Aufstand der österreichischen Arbeiter“*, jíž dopsal 19. února a věnoval *„památce padlých a podle náhlého práva popravených hrdinů Ochranného svazu republikánského“*.[68] Avízo o vydání poskytly noviny Arbeiter Zeitung 4. března, přičemž cena byla stanovena na 3 Kč a šlo ji objednat přes sekretariáty v Praze[69] nebo v Brně.[70] Spis následně přeložil parlamentní novinář deníku Právo lidu a pozdější osobní sekretář předsedy Senátu Františka Soukupa, Josef Falta. V generální komisi ho měla Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství a výtěžek z prodeje měl být věnován *„obětem rakouského boje za svobodu“*.[71]

Otto Bauer velmi kritizoval neúčastnící se železničáře, kteří byli pro generální stávku považováni za klíčové, poněvadž mohli železnici hned vyřadit z provozu. Uvedl, že zastavení práce na dráze bylo vždy signálem k boji pro dělníky a železničáře z důvodu neúčastenství železničáře obvinil, že se stali *„ustrašenými, malomyslnými“*. Kritika se také snesla na další dělníky, zejména tiskaře, kteří se generální stávky neúčastnili z důvodu strachu ze ztráty zaměstnání. Bauer konstatuje, že později poznají *„s hrůzou, jak vítězná reakce bude zacházeti s proletáři, o nichž se přesvědčila, že v dějinné chvíli nejsou schopni boje“*.[72]

Velitel Schutzbundu Julius Deutsch též napsal pojednání o zániku rakouské demokracie, zejména ale též o rakouských bojích. Jeho spis do češtiny byl přeložen jako v případě spisu Otto Bauera též Josefem Faltou. V knize „Občanská válka v Rakousku“ je nejdříve nastíněno, kdo vlastně proti komu bojoval. Sociální demokraté dle něho bránili demokracii a velmi se v tomto díle ohrazuje proti označování sociálních demokratů za bolševiky. Co se týče 15. července roku 1927 tak velmi vyzdvihl snažení o zkrocení demonstrujících. Poukazuje také na to, že vina za dění v tomto dni se kladla zastřeleným dělníkům a nikoliv střílejícím policistům. Co se týče Christliche Sozialpartei, oceňuje osoby zemské hejtmany Reithera (Dolní Rakousko), Schlegela (Horní Rakousko) a Rehrla (Salzburg) pro jejich demokratické smýšlení, nicméně ale v klíčových dnech roku 1934 měli selhat a zachovali se nesprávně. Landbund se potácel mezi fašismem a demokracií. Členové

[68] BAUER, Otto. c.d., s. 1.
[69] na adrese Praha 12, Slezská 13.
[70] na adrese Brno, Francouzská ulice 24 – 26.
[71] tamtéž, s. 2.
[72] BAUER Otto, c.d., s.19.

Heimwehru dle něho byli „*obmezení šosáci z alpských malých měst a městysů*“, navíc „*nikdo z nich jakživ nespatřil ani jediné řádky od Karla Marxe*“.[73] Toto uskupení mělo být podporováno důstojníky bývalé armády Rakouska – Uherska a dosahovat na štědré příspěvky. Pokud Heimwehr bojoval za nezávislost Rakouska, rakouští nacisté bojovali za jeho připojení k Německu, přičemž ale obě strany měly útočit na práva pracujících.

Spolkový kancléř Dolfuss měl být nedoslýchavý, silně nervozní a prolhaný trpaslíček, zákeřný člověk a mistr špinavých intrik, na kterého bylo vymyšleno mnoho vtipů. Ač byl dle svých slov demokrat tak mu toto smýšlení nebránilo nabídnout vládní místa členům Heimwehru. Přesto ale mu Deutsch připisuje jisté momenty, kdy by se se sociální demokracií přesto chtěl dohodnout. Ty mu ale vždy pokazil příslušník Heimwehru Emil Fey, jenž se proměnil z chudého zadluženého penzisty v někoho, kdo má nyní velmi pohodlné bydlení se služebnictvem.[74]

Další velmi významný člen Heimwehru, kníže Ernst Rüdiger Starhemberg, by zase nejraději viděl na rakouském trůnu ne Habsburky, ale rovnou svůj vlastní rod. O prezidentovi Wilhelmu Miklasovi řekl, že „*je to pobožnůstkář, který má plná ústa slova božího ale přece se nehanbí dělati Dollfusově vládě zeď, aby mohla nestydatě porušovati ústavu*“.[75]

Deutsch také poukazuje na tu skutečnost, že ač Rakousko mělo mít dle mírové smlouvy ze St. Germain pouze 30 000 vojáků z povolání tak tento počet byl fakticky překročen, poněvadž s policií a četnictvem tento stav činil 43 000 ozbrojenců a s pravicovými ozbrojenými formacemi 58 000 až 60 000 mužů.

Heimwehr při svém vzniku v roce 1919 si obstaral svou výzbroj během plenění vojenských skladů, při kterém nebylo aktivním jedincům v tomto počínání bráněno. Schutzbund naproti tomu vznikl až v roce 1923 jako obranná odpověď. Měl mírně pod 80 000 příslušníků, ale tato počtová převaha nebyla během únorových bojů znát, poněvadž se někde tato ozbrojená formace do bojů ani nezapojila.[76]

Velmi rozhořčeně Deutsch píše o tom, že do konce roku 1933 bylo vydáno celkem 300 nouzových opatření pomocí válečného zmocňovacího zákona, který měl sloužit zejména pro hospodářskou oblast.[77]

Před vylíčením únorových bojů zmiňuje také ostrý nápor, který učinil Heimwehr na vládu. Koncem ledna vyhlásil mobilizaci za účelem potlačení chystaného povstání rakouských nacionálních socialistů. Po vkročení do Innsbrucku ale po tomto záměru nebylo

[73] DEUTSCH, Julius. c.d., s. 6.
[74] tamtéž, s. 8 – 10.
[75] tamtéž, s. 11.
[76] tamtéž, s. 13.
[77] tamtéž, s. 16.

ani paměti a začaly být kladeny požadavky na vytvoření nové autoritativní vlády, která měla být pětičlenná a Heimwehr měl obsadit dvě místa v tomto orgánu. Nezapomnělo se ani na zákaz *Sozialdemokratische Arbeiterpartei Österreich.* Na tomto základě svolal spolkový kancléř Dollfuss konferenci zemských hejtmanů o požadavcích Heimwehru. Jednání neskončilo kompromisem, ale de facto přijetím heimwehrských požadavků. Republikánský ochranný svaz, který po svém úředním rozpouštění používal jméno „Pořadatelský sbor" přišel záhy na to o své dvě velmi vysoce postavené činovníky. Byl zatčen jejich major Alexandr Eifler a též setník Rudolf Löw.[78]

Na četné výtky, že Schutzbund nebyl ofenzivní, odpovídá Deutsch tím, že ofenzivy přeci jen učiněny byly, byť byly slabá a síla bojujích se projevila až v defenzivě tak jako během povstání pařížské Komuny.[79]

Deutsch dává také na vědomost zradu velitele Schuzbundu, městského učitele Eduarda Korbela. Již dříve byl podezřelý a to pro zpronevěru, poněvadž za svěřené peníze nekoupil vojenský materiál. Byl velitelem v části Západ, pod který spadaly vídeňské okresy VI (Mariahilf), VII (Josefstadt), XIII (Hietzing), XIV (Penzing), XV (Rudolfsheim – Fünfhau) a XVI (Ottakring). Tyto okresy na výjimku Ottakringu vyřazeny z boje. Korbel byl 11. února zatčen, ale záhy byl hned propuštěn. Následně vydal prohlášení výzvu ke složení zbraní.[80]

4.2.Komunistická argumentace

První článek v brožuře napsal sovětský novinář litevského původu Vilgelm Knorin, kde kritizuje sociálně demokratickou stranu za udušení revoluce rakouského proletariátu v roce 1918 a připomíná také kupodivu rok 1929 a nikoliv červenec 1927, kdy se měla strana chopit zbraní a vydat příkaz k boji. Kritizuje zde půdu legality, po níž se socialisté vždy chtěli pohybovat a to i v době závěrečného tlaku „*buržoazie*". Tak jako i jinde v komunistických interpretací událostí poukazuje na rozhodnutí vedení sociální demokracie vyhlásit generální stávku, které ovšem prošlo jen o jediný hlas. Rakouští dělníci v únorových bojích dle něho nebojovaly za udržení parlamentní demokracie, „*dollfusovské ústavy*", ale rovnou chtěli ustavit na území Rakouska sovětskou moc.[81] Dle něho to byl konečný boj kapitalismu a socialismu. Vítězství bylo samozřejmě možné jen pod silnou komunistickou stranou, která by svojí centralizací vedení stávky a celkového odporu dostaly masy pod své vedení. Výtky se

[78] tamtéž s. 19 – 20.
[79] tamtéž s. 15.
[80] tamtéž s. 49 – 50.
[81] KNORIN, Wilhelm, Začáteční srážky druhého kola revoluceí, in: Únorové povstání rakouského dělnictva, s 15.

také snáší na defenzivu bojujících.

Častým terčem komunistů je také čelní představitel Druhé internacionály Émile Vantervelde. Knorin si zde bere na přetřes Vanderveldův výrok o tom, že bojující sociální demokraté již předem věděli o své prohře a že tento odpor dokazuje „*neudržitelnost romantické ideje o dobytí moci povstáním*“[82] a označuje ho za „*hanebný pokus ospravedlniti kapitulantskou politiku a taktiku sociální demokracie pro proletariát tak osudnou*.“
V Rudém večerníku je kromě jiného Vandervelde také vysmíván pro svou náklonnost k belgickému králi, kterou projevil při jeho úmrtí.

V druhém Knorinovu článku s názvem „*Únorové povstání rakouského dělnictva*“, podle něhož je pojmenována i celá brožura označuje Knorin za hlavní chybu nezapojení více dělníků ze závodů a nezaměstnaných do bojů, ač by třeba i bojovat chtěli. Ač prý „*byly dány všechny objektivní podmínky úspěchu*“, přesto scházelo cílevědomé vedení. Komunistická strana se tohoto úkolu nemohla chopit z toho důvodu, že byla početně slabá pro vedení takové rozsáhlé akce.

Proletariát dle něho bojoval celkem čtyřikrát. V listopadu 1918 úspěšně, ač vítězství bylo velmi lehké. V červnu 1919 měl nařídit sociálnědemokratický ministr vnitra Eldersch povstání utopit v krvi. V červenci 1927 měla *Sozialdemokratische Arbeiterpartei Österreichs* podobné vystoupení též zmařit. V únoru 1934 strana prohrála boj, který její vůdcové „*nechtěli, neřídili, který sabotovali a který zradili*“.

Knorin tvrdí, že únorové události se ze strany vlády připravovaly jedenáct měsíců dopředu. Začátel byl v březnu 1933, když Dollfuss odstranil parlament a rozpustil *Republikanischer Schutzbund* a díky nouzovým opatřením ještě z doby trvání války zřídil stavovský stát jakožto fašistickou diktaturu po vzoru Mussoliniho Itálie. Tehdy prý protistrana měla ještě všechny trumfy. Aparát začínají autoritativní vlády prý ještě nebyl plně vybudován, heimwehři byli slabí a nejednotní a pracovníci veřejných podniků, železničáři, zaměstnanci pošt pevně semknuti za odborovými předáky. Pokud by prý sociální demokraté splnili jen onu polovinu usnesení jejich posledního sjezdu a skutečně demokracii bránili tak by boj bezesporu skončil porážkou fašistů. Místo toho se strana „papírovými protesty“ odvolávala k ústavnímu soudu, který byl posléze vládou smeten, vzpomínala přísahy spolkového prezidenta a dokonce vládu upozorňovala, aby měla na paměti poslední papežskou encykliku, dle níž by podle vůdců sociální demokracie měla mít jejich strana ve státě své místo, byť by se jednalo již o stát stavovský.

Pro ně byl Dollfuss „menší zlo“. Sociální demokraté dle spolkového kancléře měli být

[82] KNORIN Wilhelm, c.d., s.18.

oporou francouzsko – české zahraniční politiky a on sám se měl dokonce zavázat, že stranu nerozpustí. Desátého února ale tak učinil a do vedením Vídně pověřil nově jmenovaného vládního komisaře a současně ministra vlády Schmitze.[83]

Po této události měla strana dle „měšťáckého tisku“ vyhlásit generální stávku většinou jednoho hlasu. Otto Bauer ale měl v rozhovoru pro „*News Chronicle*“ prohlásit (a to měl později potvrdit i Julius Deutsch), že nic takového usneseno nebylo. Stávka tak nakonec měla proběhnout zcela spontánně. Jen komunistická strana měla v zvláštním vydání Rote Fahne z 10. února učinit opak. Sociální demokracie měla jen manévrovat hrozbou generální stávky a ozbrojením Schutzbundu, doufaje přitom v zahraniční zásah ze stran Francie ve věci zachování jejich strany.

Několik členů stranického vedení mělo přejít přímo k fašistům (Korutany, Tyrolsko, Vorarlberg). Kritika se také snesla na odborové předáky za jejich nečinnost. Během energického úsilí vlády nacházet zbraně přišla řada i na linecké sídlo SDAP v hotelu Schiff. Pro neústupnost osazenstva zde propukly boje a jiskra brzy přeskočila i do samotné Vídně.

Na Bauerovu brožuru, která dle jeho názoru byla dokonce obžalobou samotné rakouské demokracie, reagoval svým článkem i sovětskou mocí „omilostněný“ Karl Radek. Jako první příklad hned uvádí, že si Bauer stěžuje na nevděčnost rakouské buržoazie za umírnění nálad rakouského obyvatelstva po rozpadu monarchie.[84] Pozastavuje se nad jeho nabídkami o vzájemném odzbrojení Schutzbundu a Heimwehru, protože dle Radka byli Heimwehři slabí a i po odzbrojení by zde přeci jen byla policie a vojsko pod kontrolou vlády. Členové sociální demokracie sami chtěli boj, ale nebyli vedením připuštěni. „V průběhu 60 let

V knihovně Levé fronty vyšla brožurka sovětského spisovatele Ilji Erenburga, jenž sumarizoval únorové boje. Přeložena byla Jarmilou Novotnou, přičemž sociálně demokratická Dělnická osvěta napsala, že kritika rakouské sociální demokracie zde je „*v jádře pravdivá*“, nicméně že překlad „*má mnoho chyb a je zvláště na štíru s přechodníky*“.[85]

Erenburg ve svém výkladu směřuje rovnou k únorovým bojům. Zvláště strastiplně vykresluje útěk floridsdorfských bojovníků, kterých mělo být zpočátku sedmdesát, ale postupně jak bojem tak i únavou odpadávali. Vysílené měli dobýt pronásledující heimwerovci. K československým hranicím se jich dostalo čtyřicetsedm s následným okamžitým odzbrojením.[86]

Erenburg také silně kritizuje následnou represi i vůči spolkům jako Klub dělnických

[83] Stalo se tak ale až o dva dny později.
[84] RADEK, Karl. Otto Bauer píše obžalobu proti rakouské sociální demokracii, in: Únorové povstání rakouského dělnictva, s.75.
[85] Dělnická osvěta, roč. 1934, str. 103.
[86] ERENBURG, Ilja. c.d., s. 45.

fotbalistů, Dělnický šachový kroužek, Dělnická pěvecká jednota a i Svaz zahrádkářů a pěstitelů králíků.[87]

Silný prosovětský akcent je přítomný zejména v tvrzeních, že jak Koloman Wallisch tak i Münichreiter byli členy tajné opoziční levici uvnitř sociálně demokratické strany. Floriddorfští bojovníci měli s jistým, žel však blíže neidentifikovatelným českým reportérem, jednohlasně říci, že chtějí do Sovětského svazu.[88] Při vedení Weissela, velitele požární stanice ve Floridsdorfu, která se přidala na stranu povstalců, na šibenici, měl říct tato poslední slova: *„Ať žije revoluce! Ať žije Sovětský svaz*“![89] Tuto větu mohl říci asi stěží, poněvadž by si toho rakouské noviny podporující vládu určitě všimly a náležitě hned využily.

Přímo nádherná je zde definice fašismu, jenž Erenburg charakterizuje jako snahu *„urvat něco sousedovi*“.[90]

Dělnická osvěta, vydávaná Dělnickou akademií, vzdělávací institucí pro dělníky, jejíž založení podpořil nemalým vkladem i prezident T. G. Masaryk, konstatovala ve svém článku od V. Patzaka, že ozbrojené srážky v Rakousku, byly vzhledem k politice rakouských sociálních demokratů naprosto kvůli její ústupové politice nevyhnutelné.

Komentuje také vystoupení spolkového místokancléře Feye, který vystoupil 18. února k novinářům. Dle Feye sociální demokracie nebyla demokratickou, ale bolševickou stranou a čtyřikrát se pokusila o ustavení diktatury proletariátu. Z těchto důvodů prý vznikl Heimatschutz jako obrana před bolševismem. Na to Patzak ale namítá, že důvod vzniku obranných svazů je zcela jiný, konkrétně že byly „dědictvím rozvratu rakouské fronty“ za světové války. Naproti tomu klade právě republikánský Schutzbund, který chránil rakouskou demokracii před útoky těchto ozbrojených formací stojících napravo.

[87] tamtéž, s. 57.
[88] tamtéž, s. 54.
[89] tamtéž, s. 63.
[90] tamtéž, s. 60.

5. Rakušané v ČSR

5.1. Schutzbündleři

Pro uprchlé z Rakouska vzniklo na území Československé republiky hned několik táborů. Vznikl v samotné Praze, pro okolí Prahy to byla potom střediska v obci Ořech, na Zbraslavi, ve Stodůlkách, v Choceradech, v severních Čechách v Žatci, ve středních Čechách v Kutné Hoře, na jihu Čech ve Stodu, v Nýrsku a ve Volarech. Na Moravě to byly potom tábory v Brně, ve Znojmě, v Mikulově a v Hodoníně. Na Slovensku vznikly tábory tři a to v Bratislavě, v Trnavě a v Žilině.[91]

Uprchlíci byli ubytováni v Brně na stadionu Za Lužánkami, který patřil cvičební organizaci československých sociálních demokratů, Dělnické tělovýchovné jednotě. Byl táborem největším pro rakouské uprchlíky. Organizace tábora byla po vojenském způsobu, velitelem byl Heinz Roscher, zástupcem Karel Stern.[92] Dále byl rakouským uprchlíkům poskytnuto azyl v ubytovně spolku „Studentský domov“ v Merhautově ulici č.37, dále v Dělnickém domě na Marxově ulici, č.8 (dnes Spolková[93]), v ubytovně, nacházející se v ulici Přadlácká a také v Pražské ulici (dnešní Štefánikova[94]).

Na Zbraslavi byli uprchlíci ubytováni v té době nevyužívaném hotelu Ritz, jenž pro tento účel dal k dispozici sociální demokrat Emanuel Voska, jenž s československou sociální demokracií začal spolupracovat už od roku 1919.

Péči o rakouské uprchlíky převzal zvláštní komitét složený z činovníka družstva „Vzájemnost – Včela“ Václava Kovandy, župního tajemníka Františeka Tymeše, sociálního demokrata (bývalého člena KSČ) Bohuslava Ečera a župního tajemníka německé sociální demokracie Matyáše Wellana. Zastoupeni byli i další představitelé této strany a to Edmund Pipal a David Hochmann.

Sovětský svaz projevil úmysl uprchlým poskytnout azyl. Ostatně už několik rakouských dělníků se do Sovětského svazu odstěhovalo za prací rovnou z Rakouska i před povstáním sociálně demokratické strany v únoru 1934. Po potvrzení nabídky ze strany sovětského velvyslanectví se do věci vložil i ALÖS prostřednictvím bývalého spolkového rady Hanse Schabese, který posuzoval vyplněné žádosti.

Koncem dubna odjel první transport tří set rakouských emigrantů do Sovětského svazu

[91] STADLER, Karl. R., Opfer verlonerer Zeiten. Die Geschichte Schutzbund-Emigration 1934, s. 133.
[92] ÚNAROVÁ Jitka, Rakouští revoluční bojovníci v Brně roku 1934, in: Brno včera a dnes, r. 1956, s. 49.
[93] http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_ulice&load=5165
[94] http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_ulice&load=4387

a to pod vedením brněnského táborového velitele Heinze Roschera.

Nepsaný vůdce uprchlých rakouských schutzbündlerů v Československu Heinz Roscher byl v Sovětském svazu 5. února 1938 zatčen a obviněn ze špionáže ve prospěch Německa. Odsouzen byl 17. května a o deset dní později zastřelen.[95] Brněnský uprchlický tábor, jemuž Roscher byl přechodně likvidován 27. dubna, definitivně potom 29. května.[96]

Komunisté ve svém tisku zahájili výzvu k organizování sbírek a ohledně 200 rakouských dětí padlých či perzekuovaných schutzbündlerů vyzvali k hlášení adres pro jejich přechodný pobyt. Tuto aktivitu podpořili za umělce Zdeněk Nejedlý, spisovatel Karel Nový, Vítězslav Nezval, E.F. Burian, Míra Holzbachová, František Hala, Václav Přikryl a za dělnické organizace i Antonín Zápotocký a činovník spotřebního družstva „Včela“ Antonín Zmrhal.[97] Dne 1. března byla zveřejněno zapojení se Ivana Olbrachta[98] a o dva později i Karla Teigeho.[99] O nějaké spolupráci se sociální demokracií ale nemělo být v této věci řeči, poněvadž by vydána výzva k bojkotu aktivit československé a německé sociální demokracie pro podporu rakouských uprchlíků.

V Choceradech vznikl konflikt kvůli údajnému úsilí sociální demokracie odpovědět na prohlášení odjíždějících, kteří se rozešli s II. internacionálou. Měl být sestaven jakýsi protimanifest, kteří ale ze 70 ubytovaných jich 40 stále odmítalo podepsat. Mělo být vyhrožováno i vrácením do rukou rakouských úřadů. Za této situace 5 uprchlíků mělo utéct.[100]

Nedlouho potom, co bylo 20 rakouských uprchlíků přeloženo do Hodonína, navštívil tento tábor pověřenec pro organizování transportů do Sovětského svazu. Pro odjezd se přihlásilo 6 lidí, na které byl ale poté činěn nátlak, aby své rozhodnutí odvolali. Za policejní asistence byli posléze vyhozeni. Azyl našli u několika občanů Hodonína. Ze strany okresního hejtmanství byl po zákroku senátora Nedvěda učiněn slib nevypovězení do dne odjezdu transportu 23. května. Jinak dotyčným hrozilo vypovězení na hranice.

Odjezdu prvního transportu byli přítomni i někteří vysoce postavení činitelé KSČ. Šlo například o senátorku Stejskalovou, Karla Kreibicha a v Moravské Ostravě potom Gustava Klimenta.

V Rudém právu z 29. května 1934 je zveřejněn dopis schutzbündlera s podpisem

---

[95] http://www.doew.at/erinnern/biographien/oesterreichische-stalin-opfer-bis-1945/stalin-opfer-r/roscher-heinz
[96] VOLDÁN,Vladimír. Pomoc KSČ rakouskému proletariátu v roce 1934, in: Sborník Matice moravské, r. 81, 1962, s. 63.
[97] Rudý večerník, 21.2.1934, č.13, s.1.
[98] Rudý večerník, 1.3.1934.
[99] Rudý večerník, 3.3.1934.
[100] Rudé právo, 16.5.1934, s.1.

Seppl[101] Arch. Ten byl členem SDAP a Schutzbundu od roku 1928, odkud ale jeho jednotka přestoupila roku 1932 do komunistického Arbeiterwehru.[102] Bojoval v Grazu, utekl do Jugoslávie a odtud do Československa. Arch se nejdříve omlouvá za zpoždění a ptá se, zda předchozí dopis psaný před 1. květnem přišel. Popisuje, že prozatím nepracují, poněvadž je po nich požadována nejdříve dobrá znalost ruštiny. Jeho denní program začíná vstáváním v 7 hodin, v 7:30h je snídaně, v 8-10h kurz ruštiny, v 10-12h politická škola, 14-15h oběd a poté jsou exkurze. Večer se tráví v klubu nebo je skupina zvána k různým osobnostem. Šedesát až sedmdesát procent z jeho skupiny má odjet do sanatorií na Krym a na Kavkaz. Arch se pochlubil také tím, že se mu podařilo mluvit s generálním tajemníkem Komunistické internacionály Dmitrijem Sacharovičem Manuilským a také s Georgi Dimitrovem. „*My schutzbundleři, složili jsme přísahu, že zničíme a učiníme vše proti fašismu, i kdybychom měli životy položit, že budeme šířit pravdu o SSSR. Zde je jedna krásná, ohromná stavba vedle druhé. Moskva má t.č. 4 miliony obyvatel. Vesměs zdravé, veselé lidi s ohromnou touhou po vědomostech. Všichni navštěvují instituty, kde studují. Zde se neptají po penězích, podnik pošle na studie každého, kdo má o studie zájem. Děláme exkurze do velkých závodů (s 10 000 muži osazenstva a ještě větších). Parníkem po řece Moskvě jsme jeli do musea Ivana Hrozného.....Teď bydlíme v hotelu, neboť jsme uvolnili místo našim soudruhům, kteří přijedou z Brna. Slyšeli jsme, jak se zachovali vaši vůdcové k našim soudruhům v Brně. Nikdy jim nezapomeneme toto zacházení a šikanování našich spolubojovníků. Soudruzi, kladu vám na srdce a žádám vás ve jménu pracujících, kteří jsou zde, abyste rozšiřovali mé zprávy ve všech okresích sociálnědemokratické strany a u nás pomozte vysvětlit a objasnit, co Rusko je*“. Arch byl 27. dubna 1936 zatčen pro podezření z homosexuality, 16. října vyhoštěn, přičemž 27. listopadu dorazil zpět do Rakouska, kde si ovšem musel odsedět deset měsíců za účast v únorových bojích.[103] Při prohlídce jeho bytu o několik měsíců později byl nalezen i dokonce průkaz Vlastenecké fronty, vydaný v listopadu 1933 na jméno Franz Arch. Poněvadž se ale tyto skutečnosti dostaly k NKVD až po Archově vyhoštění, bylo vyšetřování bezpředmětné.

V druhém transportu, který měl být připojen k normální rychlíku mělo být kolem dvou set lidí, z nichž velká část byla vypovězena s odkladnou účinností do avizovaného odjezdu 1. června z pražského Wilsonova nádraží. Pražští odjíždějící byli z táborů v Choceradech a z hotelu Ritz na Zbraslavi. Ti, kteří byli z táborů vyloučeni, měli nalézt útočiště s pomocí Výbor

[101] neboli Josef
[102] Plakát agitující, aby schutzbündleři přestoupili k Arbeiterwehru online zde: http://www.bildarchivaustria.at/Pages/ImageDetail.aspx?p_iBildID=15888184, přístupné ke dni 7.5.2016.
[103] http://www.doew.at/erinnern/biographien/oesterreichische-stalin-opfer-bis-1945/stalin-opfer-a/arch-josef, přístupné ke dni 15.5.2016.

u na pomoc obětem fašismu mezi dělníky v Kladně, ve Stodůlkách a ve Kbelích. Z Brna ještě před odjezdem bylo 10 rakouských uprchlíků solidarizujích s komunisty vyloučeno z ubikací, přičemž jim až doby odjezdu poskytly azyl někteří Brňané.

Komunisté v Rudém právu vytiskli výzvu, aby se čtenáři inspirovali německými emigranty, kteří odevzdali deset balíčku potravin a tak „*napodobili tento vzorný příklad solidarity*“. Balíčky měly být odevzdávány do redakce časopisu „Dělnický obhájce“.[104]

V tomto transportu jel i Franz Leschanz. Do SDAP vstoupil v roce 1924 a též i do Schutzbundu. O deset let později ale přestoupil ke komunistům. Oženil se s Elleonorou Bernaschekovou, dcerou vedoucího Schutzbundu v Horním Rakousku Richarda Bernascheka. Během bojů byl mezi obránci v hotelu Schiff. Po jeho dobytí byl uvězněn a v květnu utekl do Československa. V roce 1938 byl v Sovětském svazu pro údajnou špionáž a pro fašistickou agitaci zastřelen.[105]

S druhým transportem jel též i Eduard Thurn. Členství v sociální demokracii měl od roku 1929 a boje absolvoval v Amstettenu. Podařilo se mu posléze legálně vycestovat do Československa. Ke konci prosince 1939 byl ale předán sovětskými úřady u Brestu Litevského Gestapu. Následujího roku se do Amsttetenu vrátil.[106]

Pro odjíždějící z Prahy byl zorganizován večírek, během něhož řeporyjští schutzbündlerům předali rudý předválečný prapor sociálně demokratické strany a na cestu potom potraviny a cigarety. Schutzbündleři zase na oplátku měli předat rezoluci, ve které vyzývají členy k odchodu ze sociální demokracie. Poté měli rozvinout prapor a volat „*Wir kehren wieder – schlagen Dollfuss, Fey, Starhemberg nieder*.“[107]

Před příjezdem vlaku do Kolína obsadilo nádraží četnictvo, jenž legitimovalo přicházející. Z toho důvodu leckteří sledovali vlak srkze ploty u nádraží.

V Brně v Dělnickém domě v Maloměřicích celkem shromáždilo 86 odjíždějích z uprchlických center z Brna, Hodonína a Znojma. Bylo pro ně uspořádáno rozloučení v Dělnickém domě v Juliánově, nicméně bylo četnictvem ukončeno. Měli následovat i údajně domovní prohlídky. Za zpěvu Internacionály a Rudého praporu se skupina vydala v 13:30 směrem k nádraží. Zatčen byl i poslanec Emil Russ.

Po příjezdu do Moravské Ostravy z vlaku schutzbündleři vystoupili, přičemž se pokusili o projev. Na to ale došlo k zákroku policie a i ke rvačce, během níž údajně jeden

---

[104] Rudé právo, 30.5.1934, s.3.
[105] http://www.doew.at/erinnern/biographien/oesterreichische-stalin-opfer-bis-1945/stalin-opfer-l/leschanz-franz, přístupné ke dni 15.5.2016.
[106] http://www.doew.at/erinnern/biographien/oesterreichische-stalin-opfer-bis-1945/stalin-opfer-t/thurn-eduard, přístupné ke dni 15.5.2016.
[107] Vrátíme se opět a srazíme Dollfusse, Feye a Starhemberga.

schutzbundler měl dostal silnou ránu pěstí od člena české sociální demokracie.[108] Transport posléze čekal několik hodin v Bohumíně, kde promluvil poslanec Karol Sliwka. Poté odjel na polskou hranici a do Moskvy přijel 5. června, kde je už čekala přivítat skupina schutzbündlerů z první skupiny, která z Československa odjela.[109]

Konflikty byly i v táboře ve Šternberku u Olomouce. Po stížnostech schutzbündlerů na údajně tvrdý režim jich bylo 31 vyloučeno.[110] Vyhošťování probíhalo i v táborech v Bučovicích, Štěpánově a Jihlavě.[111]

V Rudém právu jsou také žádáni potencionální zájemci o ubytování rakouských dětí na několik týdnů.[112] Těch se v Československé shromáždilo na 150, přičemž byl naplánován jejich co nejdřívější odjezd.[113] Transport dětí nakonec odjel z pražského Wilsonova nádraží v 8h ráno dne 7. srpna.[114] Vlak jel přes Moravskou Ostravu a vezl celkem 116 dětí s 8 průvodci.[115]

V táboře ve Volarech bylo 30 bývalých schutzbündlerů vyhoštěno pro „levé“ smýšlení. Z nich 22 našlo útočiště ve Kbelích a 8 zbývajících v Lipanech u Radotína.[116] Později byl vyhozen i Josef Branstetter, který byl rovnou odvezen k rakouským hranicím a předán tamním úřadům.[117]

Národní osvobození kritizuje postup českých úřadů, které chtějí co nejvíce zjišťovat totožnost žadatelů o emigrantský status. Noviny „Večer“ na tuto výtku hned odpovídají. *„Náš stát není žádný holubník a divíme se opravdu „Národnímu osvobození“, že může útočiti na bezpečnostní orgány našeho státu, které konají svou povinnost a osvědčují bdělost v dobách velmi těžkých.....Tak jakýsi maďarský emigrant, vypovězený z Vídně, přišel bez pasu do Bratislavy, byl zatčen a odsouzen. Jiní dva rakouští emigranti přišli do Rapotína na Moravě a žádali tam za povolení k pobytu. Byli zatčeni a dáni do vazby. Rakouský emigrant R. V. bez dokumentů zadržen v Olomouci a sedí ve vazbě.*[118]

Další transport složený z 20 osob odjel 14. září, další jel potom v měsíci říjnu a 30 uprchlíků ubytovaných Zbraslavi potom odjelo 30. listopadu.[119]

Ke sklonku roku 1934 se někteří rakouští schutzbündleři začali vracet domů do

---

[108] Rudé právo identifikuje tohoto člena jako jistého Málošíka.
[109] Rudé právo, 2.6.1934.
[110] Rudé právo, 8.6.1934, s.2.
[111] Rudé právo, 29.5.1934, s.2.
[112] Rudé právo, 3.6.1934, s.3.
[113] Rudé právo, 1.7.1934, č. 70, s. 2.
[114] Rudé právo, 7.8.1934, s. 6.
[115] VOLDÁN, Vladimír, s. 65.
[116] Rudé právo, 15.7.1934, č.86, s.2.
[117] Rudé právo, 20.7.1934, č.90, s.2.
[118] Večer, 19.9.1934.
[119] STADLER Karl R., c.d., s. 118.

Rakouska, přičemž dostávali finanční obnos na cestu ve výši 50 Kč.[120]

V únoru 1935 se v táborech na Zbraslavi a ve Šternberku u Olomouce objevila iniciativa, jejímž úkolem bylo dostat další zájemce o pobyt v Sovětském svazu do této země. Za tímto účelem byl poslán dopis na sovětské velvyslanectví. V květnu nicméně přišla odpověď podepsaná senátorem za KSČ Františkem Nedvědem a poslankyní z též strany Anežky Hodinové-Spurné, která připomněla, že Sovětský svaz poskytl útočiště již 700 bojujícím schutzbündlerům a jeho solidarita s těmi, kteří museli uprchnout z Rakouska, byla již prokázána.[121]

Velkým varováním byl pro případné zájemce o návrat soud s 21 schutzbündlery, který proběhl 2. dubna 1935.[122] Komunisté si po rozpuštění Rudé pomoci a po uzavření československo – sovětské smlouvy založili organizaci Solidarita, které po bývalé Rudé pomoci převzala agendu. Počet rakouských uprchlíků pod její péčí nakonec díky amnestii, díky níž se mohli uprchlíci vrátit zpět do Rakouska, velmi poklesl a ke konci roku 1936 se starala již jen o 22 rakouských uprchlíků.[123]

Přesto se ještě některým podařilo odjet do Sovětského, byť na individuální úrovni. Walter Tschulik, který byl členem rakouských komunistů od října 1933 a během únorových událostí bojoval na Herthahofu, byl během svého pobytu v Československé republice několikrát vyloučen z brněnského tábora. V červnu 1935 se mu přeci jen podařilo dostat do Sovětského svazu s pomocí organizace Rudá pomoc.[124]

V péči obou sociálně demokratických stran v Československu bylo 24. ledna 1935 celkem 215 emigrantů, přičemž česká strana se starala o 132 a německá o 83 uprchlíků. V 1. červnu o rok později tento počet klesl na 41 osob se statusem emigranta, mezi nimiž byly osoby jako bývalý zemský hejtman Burgenlandu Ludwig Leser, Richard Bernaschek a Richard Strasser.[125] Celkově se v Československé republice zaregistrovalo 1923 emigrantů z Rakouska.[126]

---

[120] STADLER, Karl R., c.d., s. 138.
[121] STADLER, Karl R., c.d. s. 140 – 141.
[122] KAUFMANN, Fritz. Sozialdemokratie in Österreich. Idee und Geschichte einer Partei. Von 1889 bis zum Gegenwart, s. 361.
[123] FRANKL, Michal. Nejisté útočiště, s. 187.
[124] dostupné zde: http://www.doew.at/erinnern/biographien/oesterreichische-stalin-opfer-bis-1945/stalin-opfer-t/tschulik-walter, přístupné ke dni 7.5.2016.
[125] STADLER, Karl R., s.146.
[126] ČEREŠNÁK, Bedřich, c.d., s. 59.

5.2. ALÖS

V Brně na Cejlu 83[127] v budově Dělnické pekárny bylo vytvořeno „*Auslandbüro der österreischischen Sozialdemokraten*“ neboli Zahraniční kancelář rakouských sociálních demokratů pod vedením Otto Bauera a Julia Deutsche. ALÖS neměl být nástupnickou stranou nebo přímo zahraničním vedením, ale jen jakýmsi podpůrným střediskem.

První číslo exilových novin Arbeiter – Zeitung pod vedením ALÖSu vyšlo 25. února 1934 jako týdeník. Jako nejhlavnější příčinu pádu rakouské demokracie uvádí návštěvu italského tajemníka ministerstva zahraniční Suvicha z 18. ledna, po které mělo být Rakousko plně zfašizované. Náklad byl v rozmezí 60-100 tisíc exemplářů[128] v prvním období existence těchto novin. ALÖS vydával také řadu neperiodických poublikací, např. Die Gewerkschaft, Der Prellbock, Der Lebensmittelarbeiter, Der Landproletarier, Der freie Angestellte, Vorwärts, Der Fabrikarbeiter, Gewerkschaftjugend.[129]

Arbeitung Zeitung ve svém druhém vydání ze 4. března s uznáním referuje také o podpoře ze zahraničí. V Československu se měly konat čtvrtodinové stávky, v Polsku dokonce stávky půlhodinové. Vyzdviženo zde bylo také dění v USA, kde 30 000 lidí demonstrovalo před sídlem rakouského konzulátu v New Yorku a 400 000 dělníků podpořilo stávku na podporu rakouského dělnictva. V kontrastu s touto podporou list poukazuje na udělení vysokého maďarského státního vyznamenání od Horthyho vicekancléři Feyovi za potlačení povstání. „Na jedné straně internacionála dělníků, na druhé internacionála popravčích.“[130]

Celkově se ale tyto noviny v průběhu svého vycházení omezely jen na kritiku austrofašistického režimu. Pro zachování dobrých vztahů s Rakouskem nakonec československé úřady tyto noviny zakázaly. Arbeiter-Zeitung byl následně oficiálně vydáván v Paříži a jeho výtisky se v Československu šířily i nadále.[131]

Dne 9. března se socialisté působící v Rakousku rozhodli pro přejmenování se na „Revoluční socialisté Rakouska“ (RS).[132]

Ve dnech 8. – 9. září se uskutečnila konference vídeňských důvěrníků v Dělnickém domě v Blansku za účasti celkem 64 delegátů. Strana přijala nový název – „Vereignigte sozialistische Partei Österreichs“, Sjednocená socialistická strana Rakouska. Ten byl ale brzy

[127] Arbeiter Zeitung, 25.2.1934, s. 3.
[128] ÚNAROVÁ Jitka, c.d., s. 45.
[129] VOLDÁN, Vladimír., c.d., s. 62.
[130] Arbeiter Zeitung, 4.3.1934, s. 4.
[131] KARNER, Stefan – STEHLÍK Michal (eds.). Česko. Rakousko. Rozděleni-odloučeni-spojeni., s. 87.
[132] ÚNAROVÁ, Jitka, c.d., s. 44.

opuštěn a v Rakousku působící členové se vrátili k názvu Revoluční socialisté, což Bauer nakonec akceptoval.

Další z konferencí a to tzv. Brněnská, se uskutečnila přesně po 46ti letech od založení rakouské sociálně demokratické strany a to ve dnech 30. prosince 1934 – 1. ledna. Bauer ji doufaje v její velký budoucí význam dokonce nazval „druhým Hainfeldem“.[133] Za místo konání byla vybrána tělocvična Lidového domu na Marxově ulici č.8. Prezidium této konference tvořili bývalý redaktor vydavatelství sociálnědemokratických listů Karl Heinz Sailer, dále potom Karl Holoubek, bývalý zaměstnanec sociálnědemokratické vzdělávací centrály a Marie Emmhardtová, po které ač bylo v době konání konference vyhlášeno pátrání tak přesto pobývala ilegálně ve Vídni. Celkem se zúčastnilo 68 delegátů, z toho 5 žen. Za ALÖS to byli Otto Bauer, Karl Heinz, Oskar Pollak, Josef Pleyl, Robinson, Ernst Winkler, Josef Freytag, Paula Mrazová a Helene Bauerová. Za ústřední výbor v Rakousku to byl již zmíněný Karl Heinz Sailer, Karl Holoubek a Josef Buttinger. Jménem svobodných odborů se zúčastnili delegáti Proksch a Wirlander, za internacionálu Fritz Adler. Přijel dokonce i představitel ilegálních revolučních socialistů z Německa. Konference se také účastnil budoucí rakouský spolkový kancléř Bruno Kreisky a to za socialistickou mládež. Pro tuto akci byly vydány i bezpečnostní pokyny. Každý si měl zvolit své krycí jméno. Delegáti neměli po tři dny opouštět budovu, ve které se konference konala. Pokud by k tomu mělo přesto dojít, neměli se objevovat ve skupinách v kavárnách a zvláště ostražití měli být před fotografy. Bylo zakázáno o konferenci mluvit mimo sál.

Nedělní program konference tvořila od 10h politická zpráva a přednes akčního programu, od 17h se konala schůze vídeňského okresního vedení. Na pondělí bylo plánováno od 9h přednesení organizačního referátu, od 17h případné další eventuální jednání delegátů, v 20h měla následovat debata a po ní mělo zaznít závěrečné slovo. V poslední den měl ráno zaznít organizační referát a konference měla tímto skončit.

Jako jeden z prvních si vzal slovo Karl Heinz Sailer, který nastínil současnou vnitropolitickou situaci v Rakousku, jenž je dle něho v závislosti na Itálii. Domníval se, že v výsledek plebiscitu v Sársku může způsobit situaci, ve které rakouské dělnictvo provede nějakou akci. Zmínil také volební úspěchy sociálně demokratických stran (např. Labour Party), které můžou způsobit zlepšení mezinárodní situace a k jistému upozadění rakouského fašismu. Reálnou možností dle jeho názoru byla legalizace rakouského dělnického hnutí a obnovení boje o moc legální cestou.

Jistý Soffner z Klagenfurtu vystoupil za spolkové země s požadavkem radikálnějšího

[133] KAUFMANN, Fritz. c.d., s. 358.

akčního programu a jménem korutanské organizace návrh v tom smyslu i předložil. Vídeňský delegát Felleis poté žádal i o přijetí provolání směrem k propuštěným z věznic, kteří se zúčastnili únorových bojů.

Závěry konference byly obsaženy v přijatých rezolucích. *„Úloha socialistů v dnešní situaci dělníků je připravit a provést pád fašismu. Rakouský klerofašismus je diktaturou malé, úzké vrstvy vládnoucí třídy, korupčního spojenectví šlechticů, farářů a kapitalistů nad celým národem. Na rozdíl od jiných fašistických režimů nemá masovou podporu obyvatelstva. Je zevnitř rozpolcen protiklady mocichtivých skupin, rozhádaných band a nedůstojně závislý na zahraničních mocnostech. Sám sahá k násilí. Platí, že od tohoto režimu je třeba rakouský národ osvobodit.“*

Pozor si měli dát účastníci i při zpáteční cestě, na kterou si neměli brát žádné tiskoviny. Účastníci měli použít stejnou trasu, kterou se na místo konání dostali. V jednotlivých vlacích při cestě zpět měla být co nejmenší koncentrace účastníků. Pro případnou kontrolu pohraničních orgánů si každý měl připravit zdůvodnění své cesty.[134]

Zahraniční kancelář rakouských sociálních demokratů v Brně přestala pracovat po anšlusu Rakouska. Bauer ke konci března 1938 Bruselskou deklarací zakládá AVOES (Auslandsvertretung der österreichischen Sozialisten**)**. Bauera ale 5. června 1938 postihl srdeční infarkt a byl pohřben naproti pomníku bojovníků pařížské Komuny.

Julius Deutsch v letech 1936 – 1939 působil jako generál interbrigadistů ve španělské občanské válce. Poté odjíždí do Paříže, kde se připojuje k práci AVOES.

Oskar Pollak působil v brněnském ALÖS a roku 1936 odjel do Paříže, kde začal pracovat v Socialistické dělnické internacionále. O rok později Bauerovi pomáhá s přesídlením.

5.3. Richard Bernaschek a Oskar Kokoschka

Snad nejvíce zvratů a obratů po únorových událostech zažila osoba Richarda Bernascheka. Byl zatčen, ale už 2. dubna se mu podařilo spolu s dvěma nacisty a to s Fastnerem a Strassmayerem utéct z vazby zemského soudu v Linzi.[135] Po útěku z vazby lineckého soudu se Bernaschek spolu s Huschkou, Schlaginem, Strassmayerem, Fastnerem a Doblerem již v Německu ukryli na zámku Vornbach am Inn těsně za rakouskou hranicí.[136] Po příjezdu do Pasova se setkal i s gauleiterem Andreasem Bolkem. Pátého dubna se poprvé setkal se zemským vedoucím NSDAP pro Rakousko Theo Habichtem. Nacisté Bernaschovi

[134] KRAFT, David. Exil z Rakouska a vztahy k Československu 1934 – 1945., s. 172 – 179.
[135] Zahraniční politika, roč. 1934, s.361.
[136] Nyní je dokonce po Bernaschkovi pojmenován ostrov v těsné blízkosti zámku.

zařídili ubytování v mnichovském penzionu Bürger na Luisenstrasse 50. Habicht mu i zajistil potřebné prostředky pro pobyt v Německu.

Zemi opustil 30. května a vrátil se do Zurychu, kde dostal pozvání do Sovětského svazu. Počátkem září odcestoval do Československa, odkud byl z pražského letiště dopraven Richardem Strasserem a Rechnagelem do hotelu Ritz na Zbraslavi, jenž byl považován za nejpohodlnější místo, jenž sloužilo rakouským uprchlíkům. Zde dostal kontakt na Otto Bauera do Brna a připravoval se na odjezd do Sovětského svazu. Bauer ovšem jeho cestu nesl s nelibostí.

Bernaschek byl ale Sovětským svazem velmi zklamán. V Sovětském svazu dle Bernascheka *„Zde má dělník stejně tak málo říct jako u nacistů. Diktatura tady a tam. To není nic pro nás.“* Zpět do Československa Bernaschek cestoval sám. Československá oficiální místa se o jeho zahraniční pobyt v Moskvě zajímala. V dopise svému příteli Schwinnerovi z 20. října psal, že mezi ubytovanými Rakušáky je třetina bývalých nacistů, ale že přístup sovětských úřadů je k nim přívětivý na rozdíl od německých komunistů, kteří jsou terorizováni a přemlouváni k sovětskému občanství.“[137]

V říjnu 1934 Bernaschek pod krycím jménem Franz Hoffmann přesídlil do jihočeských Kaplic. Zde občas zašel k rodině Praschlových, kde vedl politické rozhovory.[138]

Na začátku roku 1934, když malíř Oskar Kokoschka přednášel v Budapešti, byl známými varován, že se ve Vídni schyluje k puči. Vrátil se tudíž neprodleně domů. Jeho matka během únorových událostí onemocněla a zemřela. K současnému dění podotkl: „ *V té době začala bolestná cesta milionů nevinných. Dodnes nedokážu pochopit ono náhlé duchovní ustrnutí společnosti, rozšířivší se nejprve v Říši, pak v Rakousku a nakonec v celé Evropě. Ještě bych snad chápal, že někdo v Rakousku začal najednou nosit bílé punčochy, kohoutí pera na klobouku nebo hákový kříž na rukávě, naprosto nepochopitelný pro mne zůstává fakt, že všichni propadli masmediální ideologické propagandě, která zcela podvázala svobodné uvažování. Všem novým systémům účelově slouží technostruktura moderní civilizace, která dnes podobně jako policejní rejstřík registruje lidský materiál na trhu práce a je schopna ho kontrolovat pomocí průkazů totožnosti, stranických knížek, přidělováním dávek a bytů a ověřováním pracovního času na píchacích hodinách.....Proč bych měl ze smrti matky vinit Dollfusse? Domnívám se, že novodobou katastrofu způsobila technostruktura pokroku a osvícenství, stroj, jenž se nám vymkl z rukou.“*[139]

Kokoschka přijel do Prahy 25. září a ubytoval se v hotelu Ambassador. Toto město si

[137] KYKAL, Ynez - STADLER, Karl R. Richard Bernaschek, Odyssee einees Rebellen s. 194.
[138] KYKAL, STADLER, c.d., s. 195.
[139] KOKOSCHKA, Oskar. Můj život, s. 213-215.

oblíbil, protože byla dle něho kosmopolitním centrem. Obdivoval, že vedle sebe žili Češi, Němci, Slováci, Židé „*aniž by si vzájemně šlapali na paty*“. Hned po příjezdu oceňoval množství zboží na pražských trzích, kterého bylo více než ve Vídni. Zde se také seznámil se svou budoucí manželkou Oldou Palkovskou, dcerou autora divadelních her, pro něhož Kokoschka dělal rytiny. Ve finančních záležitostech mu velmi pomáhal majitel obchodu s obrazy Hugo Feigl, který pro něho hledal dobrá místa pro malbu. Během tohoto hledání dokonce i přemlouval vlastníky nemovitostí, aby Kokoschku u sebe nechali malovat. Feigl ho posléze seznámil i s prezidentem Masarykem a přesvědčil ho, aby se nechal od něj vyhotovit svůj portrét.[140] Stalo se tak v červnu 1935.[141] Během malování pro něj Masaryk i posílal svůj vůz s číslem 1, před kterým hradní stráž vždy salutovala v domnění, že ve vozidle sedí sám prezident. Při posledním setkání o rok později s Masarykem pronesl ke Kokoschkovi „*Kdyby se moje Československá republika v klidu dožila dvaceti let, snad bychom mohli doufat, že přetrvá*.“

V roce 1937 pobýval v Moravské Ostravě a přímo zde ho zastihla zpráva o Masarykově smrti. Jeho nástupci Benešovi dle svých slov nedůvěřoval. Potkal ho až na jedné recepci v Londýně. O setkání píše. „*Používal trik, který jsem prohlédl. Protože byl malé postavy, měl ve zvyku nastavovat shýbajícímu se návštěvníkovi ucho takovým způsobem, aby se dotyčný musel sklonit ještě víc.“*

Po obsazení československého pohraničí zůstával Kokoschka nerozhodný co dál. *„Pražská kosmopolitní společnost se najednou úplně rozpadla. Každý něco plánoval, jen já ne. Nemohl jsem se rozhodnout.“* Aktivní iniciátorkou společného odjezdu byla jeho přítelkyně Olda Packovská. Směli si vzít s sebou jen deset britských liber, což Kokoschku rozčilovalo z toho důvodu, že úředníci „*zřejmě chtěli uchovat státní poklad pro hrozící invazní armádu*“. Těsně před odletem Packovská telegrafovala československému vyslanci v Londýně Janu Masarykovi o jejich příletu. Oba nakonec kontrolou na londýnském letišti prošli.[142]

5.4. Epilog

Zanedlouho po XXIV. obnovovacím sjezdu československé sociální demokracie v březnu 1990, jenž se konal v Praze – Břevnově, se delegace této strany sešla ve Vídni se zástupcem starosty a místopředsedou rakouských socialistů (SPÖ) Hanzem Mayrem. Zde se

[140] KOKOSCHA, Oskar. c.d., s. 218 – 222.
[141] KRAFT, David., c.d., s. 67.
[142] KOKOSCHKA, Oskar. c.d., s. 225 – 228.

dozvěděla, že ji rakouská sociální demokracie dává darem tři miliony rakouských šilinků. Mayr oznámil, že tento dar je „splátka jejich strany za rok 1934“.[143]

[143] PAROUBEK Jiří, Plnou parou v politice, str. 19.

6. Závěr

Rakouská politická emigrace v Československu si útěkem do této země měla částečně možnost přeskupit své síly a rozhodnout se co dál, samozřejmě s nezbytnou nutností zhodnotit rakouské události a ostatně celkový ideověpolitický vývoj strany od ustavení republiky.

Tyto diskuse vypukly vzhledem k charakteru událostí takřka ihned a velmi živelně. Otto Bauer v potřebě obhájit a ospravedlnit svoji politiku proto ihned ještě v Bratislavě sepsal brožuru s názvem *„Povstání rakouských dělníků“*. Názory samozřejmě publikovaly i další vrcholní představitelé sociální demokracie, ale i komunisté a to s velmi ostrou kritikou. Vzhledem k tomu, že Vídeň a Praha byli kdysi v jednom státním útvaru tak tyto ozbrojené srážky a vůbec konec rakouské demokracie a její významné součásti, to jest sociální demokracie, vyvolaly značnou odezvu i zájem v československém prostředí.

Ze všech politických stran bezpochyby nejvíce pomáhala česká a německá sociální demokracie. Komunisté pomáhali též, ale za velmi zištným účelem. K tomu jim nahrávalo to, že se uprchlíci mnohdy během pobytu radikalizovali a to zejména z důvodu mdlého vedení povstání z února roku 1934.

Československo plnilo opravdu roli přechodného útočiště. Další, byť i třeba apolitické působení uprchlých Rakušanů zde bylo takřka nemyslitelné, poněvadž tato země prožívala nejtěžší periodu hospodářské krize, jenž v Československu vyvrcholila o rok dříve. Ti, kteří neodjeli do Sovětského svazu, se poté buď vrátili nebo odcestovali Francie, případně do severských zemí.

Československou republiku můžeme vskutku považovat za jakýsi žel ale jediný klon západních demokracií ve střední a východní Evropě, jenž ovšem začal být obkličován a posléze i bezprostředně ohrožován polodemokraciemi-polodiktaturami nebo tzv. „diktaturami v rukavičkách“ a nacistickým Německem. Potřebou nedráždit sousedy vedla k nepřímému nátlaku na utlumení činnosti emigrantských skupin a také k restriktivnější politice k nově příchozím uprchlíkům, jenž do Československa utekli v předzvěsti obsazení Rakouska Německem nebo krátce po něm.

Československá vládní místa a i orgány Národního shromáždění se veskrze omezili na zhraničně-politické kalkulace a případné situační konstrukty, ale celkově situaci nijak neřešili a rakouskou emigraci zcela opomíjeli jako nějaké činitele, kteří by posléze mohli být využiti ke změně poměrů v této zemi. Byli pro ně pouze jen strádající uprchlíci.

Příběh rakouské emigrace v Československu je zajímavý nejen okolnostmi, za kterých

musely utéci, ale také tím, jak se se samotnou emigrací vyrovnávaly a jaké hledaly své další cesty a to ať už v pokračujícím politickém boji nebo jen v prostém zajištění základní existence. Někteří odjeli bojovat do občanské války ve Španělsku, někteří odjeli do Sovětského svazu, kde je ale posléze čekalo zklamání a mnozí z nich byli v pozdějších letech souzeni pro špionáž a popravováni, ač byli dříve vyzdvihováni pro své uvědomění a příkladné hrdinství během únorových bojů. Jejich příběhy jsou leckdy velmi dobrodružné, ale přesto jaksi příznačné pro dějiny 20. století a zejména pro několik posledních let meziválečné doby v Evropě, charakteristických svojí nestabilitou a zánikem demokracií a jejich přeměnou na zcela autoritativní nebo poloautoritativní režimy.

Text může být vhodný i pro dnešní dobu, poněvadž doba je turbulentní též a mnohá restriktivní a omezující opatření byť pro začátek mírného charekteru mohou časem získat plné a nekompromisní účinnosti. Rakouská demokracie první republiky je toho velmi varovným příkladem.

Literatura

Tisk

Innsbrucker Nachrichten
Národní osvobození
Národní politika
Neue Freie Presse
Právo lidu: časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků [mikrodokument]. Kukleny u Hradce Králové: Ladislav Pavel, 1893-1948. ISSN 0862-5913.
Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. V Praze: [s.n.], 1920-1995. ISSN 0032-6569.
Reichspost

Archivní prameny

Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Paměti a vzpomínky

BAUER, Otto: Der Aufstand der österreichischer Arbeiter, Seine Ursuchen und seine Wirkungen, Verlag der Deutschen sozialdemokratischen Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik, Prag XII, Fochová tř. 62, 31 str.
BAUER, Otto: Die illegale Partei
FIERLINGER Zdeněk: Ve službách ČSR

Odborná literatura

ANDICS, Hellmut. *Der Staat, den keiner wollte: Österreich von der Gründung der Republik bis zur Moskauer Deklaration*. 3., bearb. und erweit. Ausg. Wien: W. Goldmann, 1984. 362 s. Österreich 1804-1975; Bd. 3. Austriaca; 980. ISBN 3-442-26705-6.
BECHER, Peter – HEUMOS, Peter (eds.), Drehscheibe Prag. Zur deutschen Emigration in der Tschechoslowakei 1933 – 1939, München 1992.

BERCHTOLD, Klaus. *Verfassungsgeschichte der Republik Osterreich*. Wien: Springer, 1998. ISBN 3211831886.

BLODIG Vojtěch, Die tschechoslowakischen politischen Parteien und die Unterstützung der deutschen und österreichischen Emigration in den 30er Jahren, In: München 1938. Das Ende des alten Europa / Essen : Reimar Hobbing Vlg., 1990 s. 251-270.

ČAPKOVÁ Kateřina - FRANKL Michal, Nejisté útočiště: Československo a uprchlíci před nacismem, Praha, Paseka 2008, 424 s.

ČEREŠŃÁK Bedřich, Boj rakouského proletariátu v únoru 1934 a jeho ohlas v dělnickém hnutí v českých zemích (Podpora bojovníků z barikád na Moravě), in: Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity Studia minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis C 21- 22, 1975, s. 53 – 66.

DEUTSCH, Julius. *Občanská válka v Rakousku: vylíčení od spolubojovníků a očitých svědků*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství (Ant. Svěcený), 1934. 84 s., [16] s. obr. příl.

GOTTWALD, Klement. Spisy V, říjen 1933 – červenec 1934, Svoboda 1952, Praha.

ÈRENBURG, Il'ja Grigor'jevič. *Občanská válka v Rakousku*. Praha: Knihovna Levé fronty, 1934. 62 - [I] s. Knihovna Levé fronty; [Sv. 20].

EXENBERGER, Herbert – ROTH Stepan, Rakouská sociální demokracie v československém exilu – Zahraniční kancelář rakouských sociálních demokratů v Brně v letech 1934 – 1938, In: KARNER Stephan, STEHLÍK Michal (eds.), Česko. Rakousko. Rozděleni, odloučeni, spojeni, Sborník a katalog Dolnorakouské zemské výstavy 2009, Schallaburg Kulturbetriebsges 2009, s. 82-87.

FRANKL, Michal; Azyl nebo dočasné útočiště? Proměny československé uprchlické politiky, 1933 – 1938. In: Exil v Praze a Československu 1918 – 1938, Praha: Pražská edice 2005, s. 56–61.

JEŘÁBEK, Martin. *Konec demokracie v Rakousku, 1932-1938: politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2004. 255 s. Bod.ISBN 80-86569-51-9.

KAUFMANN, Fritz; Sozialdemokratie in Österreich: Idee und Geschichte einer Parteivon 1889 bis zur Gegenwart, Wien, Munchen, Amalthea – Verlag 1978, 598 S.

KRAFT, David. Exil z Rakouska a vztahy k Československu 1934 – 1945 1. vyd. Praha: Pražská edice, 2009, 216 s. ISBN 978-80-86239-19-4

KYKAL, Inez a Karl R. STADLER. *Richard Bernaschek: Odyssee eines Rebellen*. Wien: Europaverlag, 1976. ISBN 320350572X.

MACHÁT, Antonín. *Naši ve Vídni*. Praha: Práce, 1946. 417-[iii] s.

NEDVĚD, František (ed.): Únorové povstání rakouského dělnictva, nákladem sen. Ant. Nedvěda, Tiskem Jaroslava Hoffmanna v Karlíně, Královská tř. č. 13., 125 str.

PAROUBEK, Jiří. *Paměti. (1. díl), Plnou parou v politice*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2011. 295 s., [32] s. obr. příl. ISBN 978-80-7260-254-4.

Protokol VI. sjezdu československé sociálně – demokratické strany dělnické v Rakousku, Vídeň 1931, 62 s.

PETRITSCH Wolfgang: Bruno Kreisky, Residenz; Auflage: 6, s. 424. ISBN 978-3701731893.

REISBERG, Arnold. *Februar 1934: Hintergründe und Folgen*. Wien: Globus, ©1974. xiv, 255 s., [14] s. obr. příl. ISBN 3-85364-008-7.

SOUKUP František Alois. *Česká menšina v Rakousku: přehled vývoje české menšiny na území dnešní republiky Rakouské, zvláště ve Vídni*. V Praze: vydáno péčí Národní rady československé v Praze, 1928.

STADLER Karl R.: Opfer verlorenen Zeiten Geschichte der Schutzbund-Emigration 1934.

ÚNAROVÁ, Jitka: Rakouští revoluční bojovníci v Brně roku 1934, in: Brno v minulosti a dnes, sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna 6, Brno 1964, str. 39 – 56.

VEBER, Václav et al. *Dějiny Rakouska*. 1. dopl. a rev. vyd. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 734 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-634-6.

VOLDÁN Vladimír. Pomoc KSČ rakouskému proletariátu v roce 1934 in: Sborník Matice moravské, r. 81, 1962, s. 52 – 72.

WALTERSKIRCHEN, Gudula. Engelbert Dollfuss: Arbeitermörder oder Heldenkanzler. Wien: Molden, c2004. ISBN 3-85485-112-X.

Elektronické zdroje

Stenografické protokoly jednání Poslanecké sněmovny

Stenografické protokoly jednání Senátu

Encyklopedie města Brna - http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb

Österreichische Bildarchiv - http://www.bildarchivaustria.at/

Dokumentationsarchiv des österreischisches Widerstandes - http://www.doew.at